

STATUT

ZWIĄZKU GOSPODARCZEGO GAZOWNI I ZAKŁADÓW WODOCIĄGOWYCH

W PAŃSTWIE POLSKIM.

WARSZAWA — 1922.
Sp. Akc. Zakł. Graf. „Drukarnia Polska”, Szpitalna 12.

ZWIĄZEK GOSPODARCZY GAZOWNI I ZAKŁADÓW WODOCIĄGOWYCH
W PAŃSTWIE POLSKIM

SPRAWOZDANIE ZARZĄDU ZA ROK 1926.

155

66574-71/1926

DRUKARNIA ZWIĄZKOWA W KRAKOWIE.

Statut Związku Gospodarczego Gazowni i Zakładów Wodociągowych w Państwie Polskim, powołanego przez Zrzeszenie w 1922 r.

Strona tytułowa sprawozdania Związku Gospodarczego z 1926 r.

Księga
protokołów Walnych Zgromadzeń
i Posiedzeń Zarządu Związku
Gospodarczego Gazowni i
Zakładów Wodociągowych
w Państwie Polskiem

Tom III.

Kraków, dnia 1 stycznia 1926.

Strona tytułowa księgi protokołów posiedzeń Zarządu Związku Gospodarczego

W latach 1925—1927 Zrzeszenie opracowało zmiany do ustawy o wzorcowaniu gazomierzy, zwołało zjazd propagandzistów gazu, poparło sprawę zakładania krajowych wytwórni gazomierzy i wodomierzy, powołało komisję dla ustalenia metod badania wody, opiniowało sprawy kontroli państwowej nad instytucjami komunalnymi. Interweniowano w Ministerstwie Skarbu w sprawie podatku od instalacji, opracowano wnioski w sprawie prowadzenia w gazowniach obowiązkowej kontroli badań fizycznych i chemicznych gazu.

Na posiedzeniach Zarządu wygłaszano referaty i komunikaty o usprawnieniach w gazowniach, wodociągach i kanalizacji. Złożono memoriał władzom, w którym poruszono m.in. sprawę złego stanu urzą-

XIV. ZJAZD GAZOWNIKÓW I WODOCIĄGOWCÓW
POLSKICH W WILNIE.

W. SKORASZEWSKI

PROJEKT.

PRZEPISY OGÓLNE USUWANIA NIECZYSTOŚCI
PŁYNNYCH Z POSZCZEGÓLNYCH NIERUCHO-
MOŚCI, KTÓRE NIE MOGĄ BYĆ PRZYŁĄCZONE
DO SIECI OGÓLNEJ, KANALIZACYJNEJ.

WYDAWNICTWO MAGISTRATU M. WILNA
1932

Referat przygotowany na XIV Zjazd Gazowni-
ków i Wodociągowców Polskich

dzeń wodociągowych i kanalizacyjnych w nieruchomościach, przyczyniającego się do pogorszenia warunków higieniczno-sanitarnych oraz powodującego stopniową ruinę budynków. W związku z powyższym wysunięta została potrzeba przeprowadzenia kontroli technicznych tych urządzeń co pewien określony czas.

Zrzeszenie przedstawiło przepisy wzorcowania i rejestracji gazomierzy i wodomierzy Głównemu i Okręgowemu Urzędowi Miar, wybrano komitet, który opracował przepisy dla zakładów użyteczności publicznej, udzielono subwencji na wydanie statystyki gazowni.

W okresie 1930—1933 opracowano przepisy wykonywania urządzeń instalacyjnych, opiniowano stosowanie smół gazowych do dróg bitych oraz w celu udziela-

XIV. ZJAZD GAZOWNIKÓW I WODOCIĄGOWCÓW
POLSKICH W WILNIE.

DR KAZIMIERZ KARAFFA-KORBUTT

O SANITARNYCH NORMACH WODY DO PICIA

WYDAWNICTWO MAGISTRATU M. WILNA
1932

Referat przygotowany na XIV Zjazd Gazowni-
ków i Wodociągowców Polskich

nia pomocy rozpoczęto lustrację małych gazowni przez członków Zrzeszenia. Zrzeszenie przystąpiło do Międzynarodowego Związku Przemysłu Gazowniczego. Do dalszych prac zaliczyć należy opracowanie przepisów dotyczących instalacji wod.-kan., oczyszczania ścieków, taryf, opłat za wodę i kanały.

Poważne trudności naszych zakładów spowodowane były brakiem krajowej produkcji najniezbędniejszych przyborów i materiałów. Jeszcze w końcu 1925 r. istniał w Polsce zaledwie jeden zakład produkujący 6000 sztuk gazomierzy rocznie, przy minimalnym zapotrzebowaniu 20 000 sztuk. Zrzeszenie usilnie popierało każdą inicjatywę założenia w kraju wytwórni sprzętu gazowniczego i wodociągowego. W 1933 r. na Zjeździe w Gdyni

odbył się pierwszy pokaz własnej wytwórczości, który był dowodem, że zarówno gazownictwo, jak i wodociągarstwo mogą w całości pokryć w kraju swe zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju urządzenia. Rozwój krajowej wytwórczości sprzętu gazowniczego i wodociągowego wymagał możliwie szybkiego jego znormalizowania. Powołana przez Zrzeszenie komisja podjęła przede wszystkim prace nad normalizacją rur i kształtek. Prace jej przejął następnie Polski Komitet Normalizacyjny.

Całokształt dezyderatów w sprawach normalizacyjnych sformułowano jeszcze w 1926 r. na specjalnej dwudniowej konferencji. Dezyderaty dotyczyły normalizacji rur, kształtek, gwintów, łączników, uzbrojenia, gazomierzy, wodomierzy, przyborów gazowych itd. Przewodnictwo Komisji Rur w PKN objął inż. Józef Kopopka, długoletni dyrektor Związku Gospodarczego Gazowni i Wodociągów przy Zrzeszeniu, co pozwoliło na bliską współpracę ze Zrzeszeniem.

Dla prowadzenia badań i studiów w dziedzinie wodociągów i kanalizacji Zrzeszenie powołało w 1925 r. Polski Instytut Wodociągowo-Kanalizacyjny.

W okresie 1919—1939 działalność Zrzeszenia, zmierzająca do zapewnienia reprezentowanym przez nie dziedzinom korzystnych warunków rozwojowych, była prowadzona w niezwykle szerokim zakresie i nie było prawie decyzji ustawodawczej czy administracyjnej, interesującej członków Zrzeszenia, która by nie weszła na porządek obrad czy to w postaci projektu nadesłanego przez władze do opinii, czy też w formie memoriału Zrzeszenia, domagającego się wydania, zmiany lub cofnięcia pewnych decyzji.

Do spraw, które zostały pozytywnie załatwione wskutek interwencji Zrzeszenia, należały m.in.: zwolnienie gazowni komunalnych od podatku przemysłowego,

znaczne obniżenie ceny świadectw przemysłowych, zwolnienie zakładów wodociągowych i kanalizacyjnych od opłat stemplowych na rachunkach oraz od podatku drogowego od pojazdów mechanicznych, stosowanie przepisów o 46-godzinnym tygodniu pracy przy ruchu ciągłym, zniżkę stawek przewozowych PKP na koks, smołę i produkty uboczne, zniżkę cła na skóry do gazomierzy, na gaz sprowadzany z zagranicy (m.in. dla Cieszyna i Ujścia).

Specjalną rolę przy omawianiu spraw produkcyjnych i eksploatacyjnych zakładów odegrało Zrzeszenie w organizowanych obradach ogólnych świata technicznego, poświęconych rozwojowi polskiej myśli technicznej. Obrady te prowadzono na I Zjeździe Polskich Techników w 1919 r., II Zjeździe Techników w 1927 r., III Zjeździe w 1929 r. oraz I Polskim Kongresie Inżynierów w 1937 r., wysuwając aktualne dezyderaty gazownictwa, wodociągarstwa i techniki sanitarnej.

Kontakty z pokrewnymi organizacjami za granicą pomagały również w unowocześnieniu metod produkcji i eksploatacji zakładów. Już w 1931 r. nawiązano współpracę z Międzynarodowym Związkiem Przemysłu Gazowniczego, w 1932 r. powstał Związek Zrzeszeń Gazowników i Wodociągowców Czechosłowackich i Jugosłowiańskich, do którego później przystąpili Bułgarzy. Związek ten przekształcono następnie w Związek Słowiańskich Zrzeszeń Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych.

PROBLEMY SZKOLENIA I PODNOSZENIA KWALIFIKACJI KADR TECHNICZNYCH

W początkowym okresie w naszym gazownictwie i wodociągach odczuwano poważny brak sił kwalifikowanych, wywołany odejściem elementu obcego (przeważnie niemieckiego). Ówczesne szkolnic-

Wytyczne dotyczące wykonywania wewnętrznych urządzeń gazowych

OPRACOWANE PRZEZ
POLSKIE ZRZESZENIE GAZOWNIKÓW,
WODOCIĄGOWCÓW I TECHNIKÓW SANITARNYCH

W A R S Z A W A - 1939

Tekst wytycznych wykonywania urządzeń gazowych PZGWTS z 1939 r. (obowiązywał do 1956 r.)

two wyższe i średnie nie przygotowywało kadry specjalistów w tych dziedzinach. Starania o katedry gazownictwa na Politechnice Warszawskiej trwały od pierwszych chwil istnienia Zrzeszenia; już w 1921 r. utworzono docenturę gazownictwa, którą zlikwidowano w 1923 r.

Jednocześnie ze staraniami o katedrę na wyższej uczelni technicznej troszczy się Zrzeszenie o przygotowanie techników gazowniczych i wodociągowych, gazmistrzów i instalatorów.

Już w 1921 r. rzuca inż. Piotr Januszewski myśl powołania do życia jednorocznej szkoły instalatorów, pozostającej pod zwierzchnictwem Zrzeszenia i przez nie subwencjonowanej. Względy finansowe utrudniają realizację tego projektu.

Wskutek starań Zrzeszenia władze pań-

PORADNIK dla propagandzistów gazu

WZOROWY WYKŁAD
I POKAZ GOTOWANIA GAZEM

W A R S Z A W A - 1939

Strona tytułowa wydawnictwa z 1939 r.

stwowe zgadzają się w 1923 r. na otwarcie przy Państwowej Szkole Budowy Maszyn w Poznaniu stałych kursów na gazmistrzów. Do skutku dochodzi 1 kurs w latach 1923—1924. Następnie pojawiają się projekty połączenia tych kursów ze szkołą dla mistrzów koksowniczych na Górnym Śląsku. Dzięki inicjatywie Zrzeszenia gazownictwo uzyskuje Oddział Gazowniczy na Wydziale Chemicznym Państwowej Szkoły Przemysłowej w Bydgoszczy, utworzony w 1932 r.

Oddział spełniał w zupełności swe zadanie, dostarczając do 1939 r. co roku fachowo przygotowanych kandydatów na kierowników gazowni oraz techników-instalatorów.

Z inicjatywy Zrzeszenia w Zawodowej Szkole Doksztalającej w Borysławiu

utworzono Oddział gazownictwa ziemnego, na którym wykładali członkowie Zrzeszenia.

Zrzeszenie udzielało również czynnej pomocy kształcącej się młodzieży, przez ułatwienie jej uzyskiwania praktyk w zakładach gazowniczych i wodociągowych w kraju i za granicą oraz przez przyznawanie stypendiów. Szczerze finanse nie pozwalały wprowadzić na szerszą akcję w tym kierunku, jednak dzięki oszczędnościom na innych polach Zrzeszenie dawało jedno stypendium w r. 1932—1934, w następnych latach (do 1939 r.) trzy stypendia.

Niezależnie od przygotowania młodego pokolenia fachowców, zajęto się również doszkalaniami pracowników już zatrudnionych w gazowniach i wodociągach. Już w 1926 r. zorganizowano w Bydgoszczy kurs dokształcający dla kierowników gazowni oraz dla instalatorów, kurs doszkalający dla mistrzów i techników gazowych przy Państwowej Szkole Przemysłowej w Bydgoszczy w 1930 r., podobny kurs doszkalający w latach 1938 i 1939. Kursy doszkalające prowadzono również we Lwowie w 1924 r., doszkalając monterów gazowych i wodociągowych gazowni i wodociągów z różnych miast. Analogiczne kursy zorganizowano w Warszawie w latach 1935, 1937 i 1938. Zorganizowano też kolejno 3 kursy wodomierzowe: w Warszawie (1933), Poznaniu (1936) i Katowicach (1936).

Niezależnie od szkolenia i doszkalaniania Zrzeszenie opracowało programy podstawowych wiadomości o gazownictwie, wodociągach i technice sanitarnej dla szkół niższych, średnich, ogólnokształcących i zawodowych.

SPRAWY WYDAWNICTW

Z zagadnieniami szkolenia i doszkalaniania łączyła się ściśle sprawa wydawnictw polskiej literatury fachowej. Już w 1919 r.

Koło Gazowników wydało pierwsze publikacje z tej dziedziny: „Smoła węglowa” — inż. E. Kwiatkowskiego, „Gaz świetlny i produkty uboczne” — dr inż. J. Dolińskiego i inne. Za najpilniejsze potrzeby uznano w 1931 r. wydanie broszury o gazownictwie dla pedagogów, nowe opracowanie rozdziałów o węglu i jego przeróbce w podręcznikach szkolnych oraz wydanie fachowego podręcznika gazowniczego. Rozpisano konkurs, w którego wyniku I nagrodę uzyskała praca dr inż. J. Dolińskiego, wydana następnie drukiem i zalecona przez władze szkolne jako pomoc naukowa.

W 1939 r. przygotowano pracę „Vademecum pracownika gazowni”, której nie zdążono już wydać.

Działalność wydawnicza prowadzono również w zakresie terminologii fachowej. Już w I roczniku „Przeglądu Gazowniczego” wydrukowano słowniczek gazowniczy, opracowany przez komisję słownikową Zrzeszenia, pracującą pod przewodnictwem inż. M. Seiferta. Obejmował on 484 wyrazy. W 1929 r. redakcja „Gaz i Woda” publikowała dalsze materiały dotyczące polskiego słownictwa gazowniczego, z odpowiednikami w trzech językach. W 1939 r. ukazał się słownik 6-języczny gazownictwa, w którego opracowaniu brało udział Zrzeszenie.

W 1924 r. Zrzeszenie prowadziło szeroką akcję propagandową w zakresie gazownictwa i wodociągów, wybierając komisję propagandową i inicjując udane i interesujące imprezy z tej dziedziny. W latach 1924—1936 wydano przy współpracy zakładów szereg wspólnych broszur i publikacji, m.in. dla odbiorców gazu, dla szkół itp. Zorganizowano 2 zjazdy propagandzistów (w 1925 i 1926 r.) oraz kurs dla instruktorek (w 1927 r.). W 1936 r. Zrzeszenie wydało broszurę „Co każdy właściciel i palacz o centralnym ogrzewaniu wiedzieć powinien” — autor inż.

Jan Wyżnikiewicz. W 1938 r. zorganizowano dwa zjazdy propagandzistów w Poznaniu i w Krakowie, na których ustalono wytyczne dalszych akcji w tym zakresie.

Opracowanie pierwszej statystyki gazowni polskich znalazło się w 1922 r. w „Przeglądzie Gazowniczym”. W 1923 r. ukazała się w „Przeglądzie” obszerniejsza statystyka. W formie oddzielnych publikacji ukazała się statystyka za lata 1924 do 1927 z licznymi tablicami i wykresami oraz za dalsze lata — do 1935—1936. Nakładem Zrzeszenia wyszła również mapa rozmieszczenia gazowni na ziemiach polskich.

Obowiązujące ówczesne przepisy nie rozwiązywały sprawy podniesienia stanu zdrowotnego kraju. Należało przyjąć wodociągowcom z pomocą, stąd już na Zjeździe w 1925 r. uznano za konieczne zorganizowanie centralnego biura porad w zakresie wodociągów i kanalizacji jako instytucji darodczej i opiniodawczej o charakterze społecznym. W realizacji tej uchwały powołano w kwietniu 1926 r. Polski Instytut Wodociągowo-Kanalizacyjny przy Zrzeszeniu, który wydawał przez pewien czas zeszyty „Technik Sanitarny”, przekształcony później na „Biuletyn Wodociągowo-Kanalizacyjny”.

W dalszych akcjach wydawniczych uwzględniono pierwszą statystykę wodociągów i kanalizacji w Polsce: „Wodociągi i Kanalizacja Miast Polskich”, wydaną w 1925 r. — autor inż. Ignacy Piotrowski. Następna statystyka ukazała się w 1934—1935 r., wydano również mapę Polski z naniesionymi wodociągami.

Ponadto wydano: „Gazownictwo w świetle cyfr” — inż. Józef Konopka (1927 r.), „Oszczędny opał wodnych, centralnych ogrzewań koksem gazowniczym i gazem” — inż. R. Dawidowski (1931 r.), „Stan gazownictwa po odzyskaniu niepodległości” — inż. A. Dziurzyński (1927

r.), „Gazownictwo polskie i jego rozwój w świetle liczb i wykresów” — inż. Józef Konopka (1929 r.), „Zarys dziejów wodociągów miejskich w Polsce przedrozbiorowej” — inż. L. Piekarski (1932 r.).

**POLSKIE ZRZESZENIE
GAZOWNIKÓW,
WODOCIĄGOWCÓW I TECHNIKÓW
SANITARNYCH.
STOWARZYSZENIE
NAUKOWO-TECHNICZNE
INŻYNIERÓW I TECHNIKÓW
SANITARNYCH, OGRZEWNICTWA
I GAZOWNICTWA I TERENÓW
ZIELONYCH ORAZ POLSKIE
ZRZESZENIE INŻYNIERÓW
I TECHNIKÓW SANITARNYCH
W LATACH 1945—1969**

PRACE ORGANIZACYJNE

Po drugiej wojnie światowej w dniach 8—9 listopada 1945 odbył się w Katowicach i Gliwicach XXII Zjazd Polskich Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych. Po przemówieniu powitalnym prezesa kol. Cz. Świerczewskiego nastąpił apel zmarłych w latach 1939—1945 członków Zrzeszenia.

**LISTA GAZOWNIKÓW,
WODOCIĄGOWCÓW I TECHNIKÓW
SANITARNYCH ZAMORDOWANYCH
I ZMARŁYCH W LATACH 1939—1945**

1. Banaszek Ignacy, inż., b. wicedyrektor Gazowni w Bydgoszczy, ostatnio pracownik Gazowni Warszawskiej, zamordowany przez gestapo w 1942 r.
2. Bąkowski Franciszek, inż., prof. Politechniki Warszawskiej, b. prezes Związku Zachodniego, dyrektor f-my „Drzewiecki-Jeziorański”, zmarł w 1944 r. w Pruszkowie.

3. Bisówna Helena, mgr, chemiczka Gazowni Warszawskiej, zginęła w powstaniu w 1944 r.
4. Bujwid Odo, dr, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, zasłużony higienista polski, zmarł w Krakowie w 1942 r.
5. Domagalski, kierownik Gazowni w Śremie, rozstrzelany w 1939 r. przez hitlerowców.
6. Downarowicz Stanisław, inż., b. minister SW, wicedyrektor Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, przewodniczący sekcji WK, wiceprezes Polskiego Zrzeszenia GWiTS, zmarł w Oświęcimiu w 1941 r.
7. Dziuba Józef, inż., naczelnik działu Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, wywieziony w czasie powstania warszawskiego, zginął w 1944 r. w obozie we Flossenburgu.
8. Gębarzewski Leszek, inż., współpracownik W. H. Lindleya, b. naczelnik wydziału Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, autor prac z dziedziny wodociągów i kanalizacji, zmarł w 1943 r. w Warszawie.
9. Gigel Stefan, inż., dyrektor Wodociągów i Kanalizacji w Łucku, rozstrzelany przez Niemców w Równem w 1944 r.
10. Gmachowski Stanisław, kierownik pogotowia Gazowni Warszawskiej, zmarł w Warszawie.
11. Golda Tadeusz, inż. z Dz. Budowy Wod. i Kan. m. st. Warszawy, zginął bez wieści w czasie powstania.
12. Jabłczyński Tadeusz, inż., Warszawa, zginął w Oświęcimiu.
13. Jakimowski Witold, inż., rzeczoznawca z dziedziny wodociągów i kanalizacji, zmarł w Warszawie.
14. Jaworski Witold, inż., zastępca inspektora technicznego Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, zginął w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.
15. Kalinowski Wincenty, inż., z Biura Technicznego Wod. i Kan. m. st. Warszawy, zginął od pocisku artyleryjskiego podczas oblężenia Warszawy we wrześniu 1939 r.
16. Kielanowski Tadeusz, inż., naczelnik stacji filtrów Wodociągów Krakowskich, autor wielu prac z dziedziny chemii sanitarnej, zginął w Oświęcimiu w 1943 r.
17. Kietliński Stanisław, inż., st. asystent Politechniki Warszawskiej, zginął w powstaniu w 1944 r.
18. Klimczak Bronisław, inż., b. dyrektor Gazowni w Bydgoszczy, dyrektor Gazowni w Tarnowie, b. prezes Polskiego Zrzeszenia GWiTS, zmarł w Tarnowie w 1945 r.
19. Klewski Zygmunt, inż., z Gazowni Krakowskiej, zamęczony w Oświęcimiu.
20. Konopka Józef, inż., rzeczoznawca, b. dyrektor Związku Gospodarczego Gazowni i Zakładów Wodociagowych w RP, autor wielu prac z dziedziny gazownictwa polskiego, zginął w 1941 r.
21. Kotowicz Antoni, inż., dyrektor Wodociągów Poznańskich, b. członek Zarządu Polskiego Zrzeszenia GWiTS, zmarł w Mauthausen w 1941 r.
22. Kowalewski Zbigniew, inż., naczelnik wydziału Gazowni m.st. Warszawy, zmarł w 1942 r.
23. Krawcewicz Ludwik, inż., z biura technicznego Wod. i Kan. m. st. Warszawy, zginął bez wieści w okresie powstania warszawskiego w 1944 r.
24. Krzewski-Księski Tadeusz, inż., kierownik robót dz. budowy Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, zmarł z wycieńczenia w obozie we Flossenburgu dn. 10.IV.1943 r.
25. Lange Józef, inż., b. kierownik Gazowni Warszawskiej na Woli, zmarł w Warszawie w 1943 r.
26. Leuchter M., inż., b. dyrektor Wodociągów w Tarnowie, zmarł w 1942 r. w obozie koncentracyjnym.
27. Lenczewski Jerzy, inż., podczas oku-

- pacji starszy podmajstrzy w Zakładzie Wodomierzowym Wod. i Kan. m. st. Warszawy, przed wojną naczelnik wydziału w Dyrekcji Lasów Państwowych, zginął na Kolonii Staszica w czasie powstania w 1944 r.
28. Lesiewski Władysław, inż., naczelnik stacji filtrów Wodociągów m. st. Warszawy, zmarł tragicznie w 1943 r.
29. Modrzejewski Józef, inż., b. dyrektor Gazowni w Lublinie, zmarł w 1939 r.
30. Myszkowski Adam, wieloletni pracownik Gazowni Warszawskiej, zasłużony pracownik w dziedzinie gazownictwa, sekretarz i skarbnik Zarządu Głównego Polskiego Zrzeszenia GWiTS, zmarł w Warszawie w 1941 r.
31. Nechay Alfred, inż., dyrektor Wodociągów i Gazowni w Bielsku, zmarł na obczyźnie.
32. Oppeln-Bronikowski Maurycy, inż., współpracownik W. H. Lindleya, dyrektor Wodociągów w Brześciu n. Bugiem, zmarł w 1942 r.
33. Ostrowski Stefan, pracownik Gazowni Warszawskiej, zginął w obozie koncentracyjnym.
34. Osiecki Leń, technik Gazowni Warszawskiej, zmarł w 1943 r.
35. Panczyj Stanisław, inż., dyrektor Wodociągów w Przemyśle, zginął tragicznie w Przemyśle w 1943 r.
36. Pojawski Mieczysław, inż., rzeczoznawca Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, zginął w powstaniu warszawskim w 1944 r.
37. Polski, burmistrz m. Środy, propagator gazownictwa polskiego, rozstrzelany przez hitlerowców.
38. Pomorski Jan, inż., naczelnik działu Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, b. członek Zarządu Polskiego Zrzeszenia GWiTS, zmarł w Warszawie w 1939 r.
39. Popielawski Władysław, inż., inspektor rejonowy w Inspektoracie Sieci Wod. i Kan. m. st. Warszawy, oficer rezerwy, poległ w walkach nad Bzurą we wrześniu 1939 r.
40. Popławski Wacław, inż. Gazowni Warszawskiej, zmarł w Warszawie.
41. Puchała Jerzy, b. kierownik handlowy sp. akc. dla handlu rurami, zmarł w okresie okupacji.
42. Rabczewski Włodzimierz, inż., dyrektor Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, prezes i członek honorowy Polskiego Zrzeszenia GWiTS, autor wielu prac z dziedziny wod.-kan., zmarł w Warszawie w 1942 r.
43. Raczyński Stanisław, inż., inspektor rejonowy w Inspektoracie Sieci Wod. i Kan. m. st. Warszawy, zginął bez wieści podczas powstania warszawskiego.
44. Radziszewski Ignacy, inż., prof. wodociągów i kanalizacji, b. rektor Politechniki Warszawskiej, b. prezes Stowarzyszenia Techników w Warszawie, zmarł w Warszawie w 1944 r.
45. Rafalski Bronisław, inż., b. wicedyrektor Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, zginął w obozie w Pruszkowie w 1944 r.
46. Ranachowski Maksymilian, inż., kierownik rysowni biura technicznego Wod. i Kan. m. st. Warszawy, zginął bez wieści w okresie powstania warszawskiego w 1944 r.
47. Rusin Czesław, dr inż., zginął w okresie powstania warszawskiego w 1944 r.
48. Sachnowski Antoni, dr inż., b. dyrektor Gazowni Warszawskiej, zmarł w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.
49. Seifert Mieczysław, inż., b. dyrektor Gazowni w Krakowie i we Wrocławiu, ostatnio dyrektor „Dalgazu” na Dolnym Śląsku, pionier gazownictwa polskiego, b. członek Zarządu Głównego i członek honorowy Polskiego Zrzeszenia GWiTS, zmarł w Wałbrzychu w 1945 r.
50. Siwiński Jan, inż., b. naczelnik sta-

cji filtrów Wodociągów m. st. Warszawy, członek Rady Naukowej Wodociągów i Kanalizacji, zmarł w 1945 r.

51. Stanisławski Witold, inż., rzeczoznawca w dziedzinie wod.-kan., b. kierownik biura studiów Związku Miast Polskich, zginął w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.

52. Stankiewicz Edward, inż., wybitny rzeczoznawca w dziedzinie instalacji sanitarnych, radca wojewódzki, zmarł w Warszawie w 1943 r.

53. Supryczyński Jan, kierownik Gazowni i Elektrowni w Chełmie, zmarł.

54. Szczepkowski Witold, inż., współpracownik techniczny redakcji „Gaz, Woda i Technika Sanitarna”, zmarł w Warszawie w 1942 r.

55. Szenfeld Edward, inż., współpracownik W. H. Lindleya, b. dyrektor Wodociągów i Kanalizacji m. st. Warszawy, b. członek Zarządu i członek honorowy Polskiego Zrzeszenia GWiTS.

56. Truszkowski Teofil, inż., kierownik wydziału Gazowni Warszawskiej, zginął w 1944 r. w czasie powstania warszawskiego.

57. Utheke Cezary, inż., dyrektor Wodociągów Dąbrowy Górniczej, zginął w Oświęcimiu w 1943 r.

58. Wągiel Władysław, dr, b. wicedyrektor Gazowni Warszawskiej, zmarł w 1943 r.

59. Wendrowski Zygmunt, inż., naczelnik stacji filtrów Wodociągów m. st. Warszawy, zginął w czasie obrony Warszawy w 1939 r.

60. Wowkonowicz Romuald, inż., b. dyrektor Gazowni w Tarnowie, dyrektor Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Mościcach, zmarł we Lwowie w 1940 r.

61. Woycicki Kazimierz, dr inż., prof. Politechniki Warszawskiej, zginął w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.

Na Zjeździe ogłoszono 12 referatów. Na prezesa Zrzeszenia wybrano kol. A. Dziurzyńskiego. Wiceprezesem został kol. I. Piotrowski, na sekretarza generalnego powołano kol. H. Janczewskiego. Zjazd mianował członkiem honorowym Zrzeszenia kol. Z. Rudolfa.

Gdy zapadła uchwała wznowienia działalności Zrzeszenia, trzeba je było od nowa zorganizować. Kierunek i zakres prac należało przystosować do nowych form życia i do wymagań ramowego statutu Naczelnej Organizacji Technicznej (NOT). Od początku swojej działalności Zrzeszenie zajęło się znowelizowaniem statutu. W dn. 27 maja 1946 r. Zrzeszenie przystąpiło do NOT.

Jest to okres ciężki, w którym dźwiga się gospodarka narodowa, borykająca się z olbrzymimi trudnościami. PZGWTS staje do współpracy w dziele odbudowy kraju, daje ważki wkład fachowy dla uruchomienia i podniesienia z ruin zakładów gazowniczych, wodociągowych i techniczno-sanitarnych.

W dziedzinie techniki sanitarnej, na wniosek inż. E. Zaczyńskiego, Zrzeszenie występuje do władz w sprawie powołania do życia Akademii Inżynierii Sanitarnej. Realizacją tej inicjatywy było utworzenie Oddziału Budownictwa Sanitarnego, a następnie Wydziału Inżynierii Sanitarnej na Politechnice Warszawskiej, później — Wrocławskiej i Śląskiej w Gliwicach.

Uwzględniając konieczność współpracy techników sanitarnych z inżynierami chemikami w dziedzinie wodociągów i techniki sanitarnej, Zrzeszenie występuje o utworzenie na wydziałach chemicznych politechnik katedr technologii wody i ścieków. Inicjatywa ta znalazła całkowite zrozumienie władz i doczekała się realizacji.

Poważnym osiągnięciem PZGWTS w tym początkowym okresie było zorganizowanie Biura Studiów Wodociągowo-Kanali-

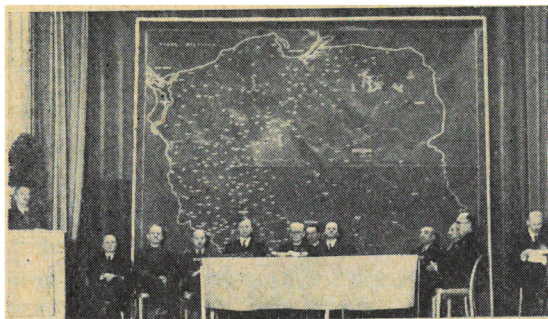
zacyjnych, które powołano do życia w 1946 r. w ramach Zrzeszenia pod kierownictwem kol. Józefa Liebfelda.

Zaszczytny dorobek Zrzeszenia to wzniesienie czasopisma technicznego „Gaz, Woda i Technika Sanitarna”, którego nr 1 ukazał się już w kwietniu 1946 r.

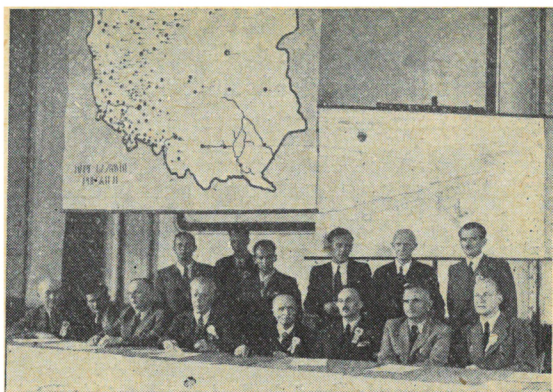
Kilka liczb obrazuje okres wstępny prac PZGWTS: Oddziałów terenowych — 5, liczba członków — 3 honorowych, 206 zwyczajnych, budżet Zrzeszenia — 153 000 zł, budżet „Gaz, Woda i Technika Sanitarna” — 165 000 zł.

W dniach 26—28 czerwca 1946 r. zorganizowany zostaje w Bydgoszczy XXIII Zjazd Polskich Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych. Zgłoszono 30 referatów. Obecnych 370 uczestników. Na Zjeździe otwarto wystawę „Gaz i Woda”. Zjazd akceptował przystąpienie do NOT.

Zarząd Główny pracował w następującym składzie: prezes — kol. S. Wojnarowicz, wiceprezisi — kol. kol. A. Dobrowolski, J. Drzewiecki, Cz. Kłobukowski, Z. Stefańczyk, J. Wilk, J. Wyżnikiewicz, sekretarz generalny — kol. A. Taff, zast. sekr. gen. — kol. J. Liebfeld, skarbnik kol. E. Filipowski, zast. skarbnika — kol. S. Kowalski; członkowie — kol. kol. J. Kłosiński, H. Janczewski, I. Piotrowski, B.

XXII Zjazd Polskiego Zrzeszenia Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych w Katowicach w dn. 8—9 listopada 1945 r. Przewodniczący prof. Czesław Świerczewski

XXIII Zjazd Polskiego Zrzeszenia Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych w Bydgoszczy w dn. 26—28 czerwca 1946 r. Przewodniczący prezes kol. A. Dziurzyński

Roga. Na dyrektora Biura Zrzeszenia powołano kol. I. Piotrowskiego.

W dniach 27—29 czerwca 1947 r. obraduje we Wrocławiu XXIV Zjazd Polskich Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych. W dn. 28 czerwca 1947 r. liczba członków zwyczajnych Zrzeszenia wynosiła 726, wspierających 121. Zjazd przyjął nowy statut Zrzeszenia. Prezesem Zrzeszenia wybrano kol. Z. Rudolfa.

W okresie 1947/48 r. Zrzeszenie składa memoriały do władz w sprawie ustalenia podstaw racjonalnej gospodarki w zakładach użyteczności publicznej.

W dniach 23—25 czerwca 1948 r. odbywa się w Gdańsku, Gdyni i Sopocie XXV Jubileuszowy Zjazd Polskich Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych. W Zjeździe wzięło udział ponad 500 uczestników. Zjazd uchwalił powołanie przy Zarządzie Głównym Sekcji Ogrzewnictwa i Wietrzenia. Ponadto przyjęto 28 wniosków i dezyderatów. Na Zjeździe 19 działaczy Zrzeszenia udekorowano wysokimi odznaczeniami państwowymi.

Na podstawie nowego statutu w dn. 24 czerwca 1948 r. odbył się w Sopocie I Zjazd Delegatów PZGWTS. Zjazd wysłu-

chał sprawozdania z działalności Zarządu Głównego i na wniosek Głównej Komisji Rewizyjnej udzielił absolutorium ustępującemu Zarządowi.

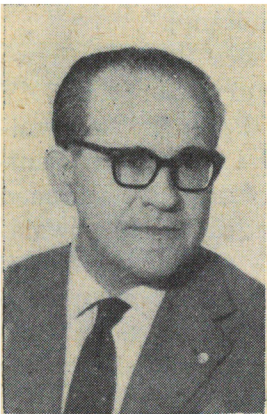
Zarząd Główny — na kadencję 1948/49 — wybrano w następującym składzie: prezes kol. Z. Rudolf; członkowie: E. Bartlet, H. Janczewski, J. Kłosiński, W. Nowicki, B. Pałasiński, W. Petrozolin, S. Wojnarowicz, J. Wyżnikiewicz.

W okresie 1.I.1948—31.VII.1948 dyrektorem Zrzeszenia był kol. inż. E. Górecki. Od 1 sierpnia 1948 r. funkcję tę powierzono kol. inż. W. Nowickiemu.

Przeniesienie Biura Zarządu Głównego do własnego lokalu w „Domu Technika” w Warszawie (1 wrzesień 1948 r.) w znacznym stopniu wpłynęło na usprawnienie pracy Zrzeszenia.

W związku z ustawą o stopniu inżyniera, której inicjatorem była Naczelna Organizacja Techniczna, Zrzeszenie powołało komisje dla poświadczania praktyk fachowych kandydatów na stopień inżyniera.

Zrzeszenie nawiązało i utrzymywało bliski kontakt z bratnią organizacją czechosłowacką Plynarensky, Vodarensky a Zdravotne Technicky Svaz v Praze oraz

Mgr inż. Wacław Nowicki, sekretarz generalny Polskiego Zrzeszenia Inżynierów i Techników Sanitarnych

z Association Technique de l'Industrie du Gaz en France, otrzymując bibliografię zagraniczną, różne wydawnictwa i czasopisma naukowo-techniczne.

W omawianym okresie zorganizowano bibliotekę fachową, liczącą ok. 400 pozycji inwentarzowych.

W dniach 3—5 lipca 1949 r. odbył się w Łodzi XXVI Zjazd PZGWTS. Obrady odbyły się w 4 sekcjach, m.in. w Sekcji Oczyszczania Miast i Sekcji Ogrzewnictwa i Wietrzenia. Zjazd uchwalił szereg wniosków i dezyderatów.

W dn. 5 lipca 1949 r. odbył się w Łodzi II Zjazd Delegatów PZGWTS. Obecnych 130 delegatów. Zjazd wybrał nowy Zarząd Główny w składzie: prezes — kol. E. Filipowski; członkowie — kol. kol. I. Piotrowski, Z. Rudolf, B. Pałasiński, A. Taff, W. Petrozolin.

Rok 1949/50 wykazuje dalszy znaczny wzrost członków PZGWTS, który osiągnął 31 grudnia 1949 r. liczbę 1448, co w porównaniu z 1938 r. stanowiło wzrost 6-krotny. Zrzeszenie organizuje 14 kursów szkoleniowych przy ogólnej liczbie słuchaczy 600 i godzin wykładowych 2400. W wyniku prowadzonej akcji odczytowej zorganizowano 169 odczytów, w tym ok. 90 o technice radzieckiej przy frekwencji 13 640 osób.

Przesłano z poparciem 38 wniosków członków kandydatów na stopień inżyniera do politechnik, założono poradnię techniczną i klub racjonalizatorów z zakresu gazownictwa i wodociągarstwa. Opracowano projekt wydawnictw technicznych do Planu 6-letniego, udzielono pomocy przy wydaniu pierwszej pracy w języku polskim z dziedziny gazownictwa oraz zaopiniowano do wydania 3 prace członków PZGWTS.

W dn. 25 maja 1950 r. odbył się w Warszawie III Zjazd Delegatów PZGWTS. Na prezesa wybrano ponownie kol. E. Filipowskiego.

Aktywnością prac, organizacją kursów, odczytów, bliską współpracą z członkami, terenem, kontaktem z władzami i punktualną sprawozdawczością, w okresie 1949/50 wyróżnił się Oddział Poznański PZGWTS, który uzyskał na III Zjeździe Delegatów PZGWTS w Warszawie tytuł „przodującego” Oddziału PZGWTS.

O różnorodności zagadnień wymagających przedyskutowania i opracowania świadczy liczba zebrań Zarządu Głównego, zarządów oddziałów i ich prezydiów, których odbyło się ok. 90. Posiedzeń komisji i sekcji branżowych było ponad 120. W 1950 r. liczba członków Zrzeszenia osiągnęła w dn. 31 grudnia 1775.

Zrzeszenie zorganizowało 20 kursów, przy 5020 godzin wykładowych. Ponadto zorganizowano I Konferencję Naukowo-Techniczną z dziedziny gazownictwa: „Gazyfikacja miast z gazociągów dalekośięznych”.

Referatów i odczytów odbyło się 317, frekwencja ogólna 16 166 osób.

W dn. 22 września 1950 r. złożył rezygnację z funkcji prezesa kol. E. Filipowski. Obowiązki prezesa powierzono kol. S. Wojnarowiczowi.

W dniach 1—3 czerwca 1951 r. odbył się w Szczecinie XXVII Zjazd PZGWTS pod hasłem „Polepszenie warunków sanitarnych miast i osiedli przyspieszy realizację Planu 6-letniego”. Zjazd przyjął cały szereg wniosków, m.in. w sprawie walki z marnotrawstwem wody, powołania instytutów badawczych, produkcji sprzętu i urzędzeń, opracowania norm.

W Zjeździe po raz pierwszy wzięła udział Sekcja Terenów Zielonych, która na prawach samodzielności przystąpiła do PZGWTS.

W dn. 2 czerwca 1951 r. odbywa się w Szczecinie IV Zjazd Delegatów PZGWTS. Na prezesa powołano kol. S. Wojnarowicza, funkcje wiceprezesów obejmują: kol.

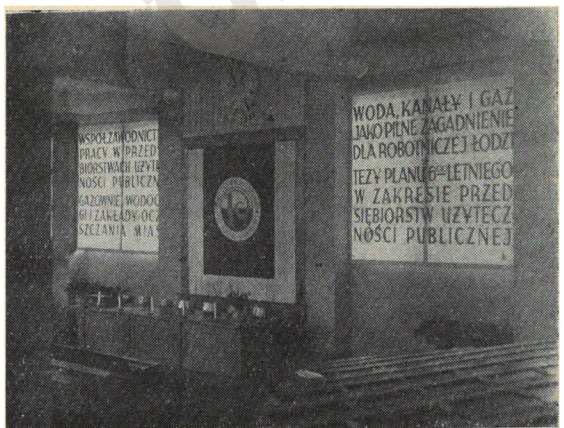

XXVI Zjazd Zrzeszenia w Łodzi w dn. 3—5 lipca 1949 r. Dekoracja sali obrad

kol. Z. Rudolf, J. Wyżnikiewicz, Z. Brzywczy-Kunińska.

W dn. 12 lutego 1952 r. zorganizowano w Krakowie II Konferencję Naukowo-Techniczną gazowniczą: „Zadania przemysłu gazowniczego w związku z oszczędnością paliw”, zaś w dn. 27 marca 1952 r. w Warszawie I konferencję z dziedziny wodociągów i kanalizacji. W okresie 1951/52 zorganizowano 10 kursów, 542 odczyty i szereg innych imprez.

W dniach 4—6 lipca 1952 r. odbywa się w Opolu XXVIII Zjazd PZGWTS pod hasłem „Normalizacja w technice sanitar-

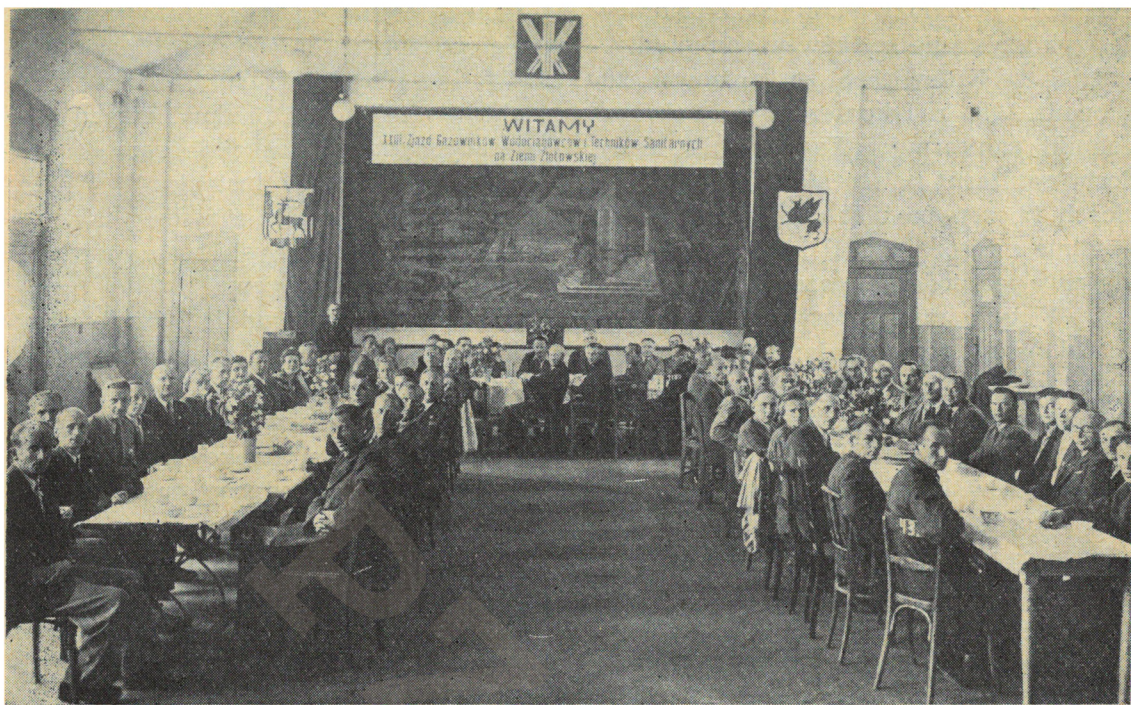
VII Zjazd Delegatów SNITSOG w Olsztynie w dn. 10 lipca 1954 r.

Odznaka uczestnika XXIII Zjazdu PZGWTS

Odznaka XXV Zjazdu w 1948 r. na Wybrzeżu

Odznaka XXVI Zjazdu Zrzeszenia w Łodzi

XXIII Zjazd PZGWTS w Bydgoszczy w dn. 26—28 czerwca 1946 r.
Przyjęcie uczestników Zjazdu przez władze miejskie m. Złotowa

nej”. V Zjazd Delegatów PZGWTS obradował w dn. 5 lipca 1952 r. w Opolu. Na Zjeździe tym uchwalono zmianę nazwy Zrzeszenia na: Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Sanitarnych, Ogrzewnictwa i Gazownictwa (SNITSOG).

Zrzeszenie w tym okresie miało 12 oddziałów terenowych: Warszawa, Łódź, Olsztyn, Bydgoszcz, Gdańsk, Szczecin, Poznań, Wrocław, Opole, Katowice, Kraków, Lublin. Liczba członków 31 grudnia 1952 r. — 3102.

W dniu 5 grudnia 1952 r. w Warszawie zorganizowano I Zjazd Ogrzewników Polskich połączonych z Konferencją Naukowo-Techniczną: „Zagadnienie ogrzewań zdalaczynnych”. Wzięło udział 250 osób.

XXIX Zjazd Naukowy SNITSOG odbył się 6—7 czerwca 1953 r. w Krakowie, w

którym wzięło udział 320 osób. Zjazd odbył się pod hasłem postępu technicznego w technice sanitarnej. Dnia 6 czerwca 1953 r. w ramach Zjazdu naukowego odbył się VI Zjazd Delegatów SNITSOG. Zjazd nadał dyplomy trzem najlepszym oddziałom w roku 1952: w Poznaniu (I miejsce), w Bydgoszczy (II miejsce), w Szczecinie (III miejsce).

W dniach 10—12 grudnia 1953 r. zorganizowano we Wrocławiu II Konferencję Naukowo-Techniczną z dziedziny wodociągów i kanalizacji: „Techniczne usprawnienia i normalizacja w wodociągach i kanalizacji”. Konferencja była połączona z wystawą pomysłów racjonalizatorskich i wynalazków z dziedziny wodociągów i kanalizacji.

W dniach 20—21 listopada 1953 r. odbyła się w Warszawie Konferencja Naukowo-Techniczna organizowana wspólnie przez

SNITSOG i SNIT.Wod.Mel.: „Zagadnienie wykorzystania ścieków w rolnictwie”. Oddział w Katowicach zorganizował 28 listopada 1953 r. I konferencję z zakresu techniki sanitarnej: „Zagadnienia techniczno-sanitarne na terenie GOP”. W Gliwicach 27 czerwca 1953 r. zorganizowano, wspólnie z resortami, III konferencję: „O właściwą gospodarkę gazem w przemyśle”. W tym samym czasie odbyła się w Gdańsku konferencja: „Organizacja prac projektowanych przy budowie osiedli robotniczych”.

W latach 1953/54 SNITSOG zorganizowało 38 kursów krótkoterminowych oraz 1 kurs korespondencyjno-słuchowy, dla którego realizacji wydano 12 skryptów. W terenie oddziały zorganizowały 819 odczytów; wyświetlono 55 filmów technicznych. Wydano skrypt „Eksploracja Wodociągów i Kanalizacji”, cz. I i II, str. 600, 157 rys., nakład 1000 egz. Ponadto opublikowano materiały konferencyjne.

W dniach 9—11 lipca 1954 r. zostaje zorganizowana w Olsztynie Konferencja Techniczna „Eksploracja jako podstawa oszczędnej gospodarki w zakresie ruchu zakładów”. Na konferencji w 4 sekcjach wygłoszono 13 referatów. W ramach konferencji w dniu 10 lipca 1954 r. odbył się w Olsztynie VII Zjazd Delegatów SNITSOG. Zjazd powołał na prezesa kol. A. Epszteina.

W latach 1954/55 r. Stowarzyszenie powiększyło liczbę członków do 4970 (31.XII.1954 r.). W tym okresie zorganizowano 937 odczytów, 2 kursy korespondencyjne przygotowawcze do egzaminu inżynierskiego, 10 kursów krótkoterminowych, 157 narad technicznych w terenie oraz 64 wycieczki naukowo-techniczne.

W dn. 9 grudnia 1954 r. odbyła się w Grudziądzu konferencja: „Potrzeby woj. bydgoskiego w zakresie techniki sanitarnej i gazownictwa”. Wygłoszono 4 referaty, uchwalono 12 wniosków.

W ramach prac szkoleniowych odbyły się w Katowicach w dniach 15—18 grudnia 1954 r. dwa turnusy instruktazu dla energetyków w zakładach przemysłowych zużywających gaz, w zakresie racjonalnej gospodarki gazem. W instruktazu wzięło udział 64 energetyków z resortu górnictwa, hutnictwa, przemysłu maszynowego, materiałów budowlanych.

W czasie od połowy grudnia 1954 do maja 1955 r. zorganizowano 4 międzywojewódzkie narady techniczne kierowników zakładów wodociągowo-kanalizacyjnych: w Opolu, Olsztynie, Krakowie i Szczecinie w sprawie oszczędności energii elektrycznej.

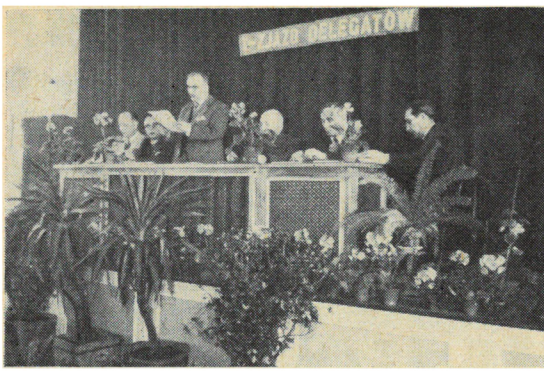
Realizując program szkoleniowy zostaje zorganizowana w dniach 11—12 lutego 1955 r. w Krakowie IV Konferencja Naukowo-Techniczna „Zagadnienia eksploatacji gazu ziemnego”, zaś w dniach 20—21 kwietnia 1955 r. w Katowicach konferencja na temat „Gospodarka wodą w GOP”. W sprawach złej jakości materiałów instalacyjnych dyskutowano na naradzie 28 czerwca 1955 r. w Łodzi.

W dn. 24 listopada 1955 r. odbył się w Warszawie VIII Zjazd Delegatów SNITSOG, który na prezesa SNITSOG wybrał ponownie kol. A. Epszteina.

W latach 1955/56 zorganizowano ogółem 236 narad i konferencji, 44 kursy krótkoterminowe, 968 odczytów, wydano 6 skryptów. Liczba członków wzrosła do 5416 (31 grudnia 1955 r.), kół zakładowych 159, zgrupowanych w 13 oddziałach SNITSOG. Wycieczek zorganizowano 40. Dyplomy honorowe otrzymały najlepsze 3 oddziały (I — Poznań, II — Gdańsk, III — Łódź).

XXX Jubileuszowy Zjazd Naukowo-Techniczny SNITSOG odbywa się w dniach 3—6 czerwca 1956 r. w Sopocie. W Zjeździe wzięło udział ponad 1000 uczestników. Wygłoszono 19 referatów.

Na IX Zjeździe Delegatów SNITSOG

X Zjazd Delegatów SNITSOG w Toruniu w dn. 9—10 grudnia 1957 r. Przewodniczący kol. prof. Z. Rudolf

w Sopocie w dn. 6 czerwca 1956 r. wybrany zostaje nowy Zarząd Główny w składzie: prezes — kol. prof. J. Just (6.VI.1956—15.VI.1956), a po jego rezygnacji kol. mgr inż. T. Groszkowski (16.VI.1956—12.I.1957). Po śmierci inż. T. Groszkowskiego funkcje prezesa powierzono kol. mgr inż. H. Janczewskiemu (od 18.II.1957), wiceprezysi: kol. A. Epsztein, H. Janczewski (do 18.II.1957 r.), B. Chyrowski (od 18.II.1957). Członek Prezydium kol. J. Just, sekretarz generalny kol. W. Nowicki, członkowie: kol. kol. P. Goldkraut, W. Herniczek, J. Kajrunajtis, J. Kłosiński, J. Kłossowski, T. Kowalczyk, W. Petrozolin, J. Szpakowska, J. Wyznikiewicz, J. Zwoliński, A. Zielonko.

W okresie 1956/57 rozpoczęto rekrutację członków zbiorowych, których liczba na dzień 3 września 1957 r. wynosiła 94. Najlepsze oddziały w 1955 r. otrzymały dyplomy honorowe (Poznań — I miejsce, Łódź — II miejsce, Opole — III miejsce). 15 wybitnych działaczy SNITSOG otrzymało wysokie odznaczenia państwowe. Od 1 stycznia 1956 r. Zarząd Główny rozcyjnego”, kwartalnika, którego nr 1, 2, 3 cyjnego”, kwartalnika, którego nr 1, 2, 3, i 4 ukazały się w roku 1956 (nakład każdego „Biuletynu” 800 egz.).

W dniach 27—28 września 1956 r. odbyła się w Krakowie V konferencja na temat: „Problemy gazownictwa w świetle ostatnich konferencji międzynarodowych”.

W kadencji 1956—1957 zorganizowano 875 odczytów, 10 kursów krótkoterminowych i wiele wycieczek technicznych.

Wydano książkę pt. „Problemy techniki sanitarnej — materiały XXX Zjazdu SNITSOG w Sopocie”, str. 344, nakład 2000 egz., materiały pokonferencyjne: „Problemy gazownictwa w świetle ostatnich konferencji międzynarodowych”, str. 128, nakład 800 egz., broszury pt. „Poradnik aktywisty SNITSOG” oraz „Z życia SNITSOG”.

W dniach 21—22 listopada 1957 r. obraduje w Krakowie VI Konferencja Naukowo-Techniczna gazownicza: „Plan perspektywiczny gazyfikacji Polski”. Materiały konferencji, zawierające wygłoszone referaty i dyskusję, wydano w styczniu 1958 r.

W dniach 9—10 grudnia 1957 r. odbył się w Toruniu X Zjazd Delegatów SNITSOG. W wyniku wyborów na prezesa na kadencję 1957/58/59 wybrano kol. mgr inż. H. Janczewskiego.

Zjazd uchwalił nowy statut i nową nazwę Stowarzyszenia, nawiązującą do nazwy tradycyjnej: Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych (PZITS). W latach 1957/58 utworzono fundusz pomsiertny członków PZITS, zorganizowano kilka kursów na uprawnienia budowlane, opracowano projekt struktury organizacyjnej pionów technicznych w radach narodowych różnych szczebli, udzielono poważnych dotacji dla oddziałów w ramach udzielonej im samodzielności organizacyjnej i finansowej, wydano książkę „Gospodarka komunalna i usługi bytowe na III Kongresie Inżynierów i Techników Sanitarnych Polskich”.

Ponadto w okresie tym zorganizowano 280 odczytów, 9 kursów krótkotermino-

40
LECIE
PZITS

ZJAZD JUBILEUSZOWY

Jubileuszowy Zjazd 40-lecia Polskiego Zrzeszenia Inżynierów i Techników Sanitarnych w Krakowie w dn. 24—28 maja 1959 r. Zjazd otwiera prezes H. Janczewski

wych, 21 narad w terenie oraz wydano 4 biuletyny.

Staraniem Zrzeszenia zostaje zorganizowany w dniach 19—22 września 1958 r. w Warszawie II Zjazd Ogrzewników Polskich połączony z Konferencją Naukowo-Techniczną ogrzewnictwa: „Ogrzewanie zdalaczynne”. W zjeździe wzięło udział ponad 600 uczestników oraz goście zagraniczni.

W dn. 9 grudnia 1958 r. odbył się w Warszawie XI Zjazd Delegatów PZITS. Nadano godność członków honorowych Zrzeszenia kol. kol. prof. dr inż. Jarosławowi Dolińskiemu oraz mgr inż. Jerzemu Tokarskiemu.

W 1968 r. zorganizowano I Konferencję Naukowo-Techniczną z dziedziny gospo-

darki ściekowej: „Postęp techniczny w dziedzinie oczyszczania ścieków”. Konferencję zorganizował Oddział Katowicki PZITS w Katowicach.

Powołany przez XI Zjazd Delegatów Zarząd Główny pracował w 1958/59 r. w następującym składzie: prezes — kol. H. Janczewski, wiceprezesa — kol. kol. B. Chybowski, J. Kłosiński, sekretarz generalny — kol. W. Nowicki, skarbnik — kol. J. Szpakowska, członkowie — kol. kol. K. Bajer, S. Freliszka, J. Kłossowski, St. Michalik, Z. Piechucki, L. Paluchowski, J. Wyżnikiewicz.

Liczba członków indywidualnych wynosiła — 5752, członków zbiorowych — 193, kół zakładowych — 192. Dziewięciu dzia-

Jubileuszowy Zjazd 40-lecia PZITS. Uczestnicy Zjazdu

łaczy PZITS otrzymało wysokie odznaczenia państwowe.

W roku 1959 wprowadzono nowe legitymacje członkowskie.

Do ważniejszych wydarzeń tego okresu należy zaliczyć Zjazd Jubileuszowy z okazji 40-lecia działalności Polskiego Zrzeszenia Inżynierów i Techników Sanitarnych, który odbył się w dniach 24—28 maja 1959 r. w Krakowie. W Zjeździe wzięło udział 1200 uczestników, w tym goście zagraniczni z Czechosłowacji, Danii, Węgier i Francji. Zjazd obradował w 5 sekcjach: gazownictwa, wodociągów i kanalizacji, techniki sanitarnej, ogrzewnictwa i wentylacji, wiertnictwa, na których ogłoszono 47 referatów. Zjazd był połączony z Wystawą Techniki Sanitarnej i Gazownictwa. W sali honorowej wy-

stawiono ekspozycje PZITS — dokumenty i akta pamiątkowe z okresu 1919—1949. Z okazji Jubileuszu wydano „Historię

Jubileuszowy Zjazd 40-lecia. Zwiedzanie wystawy

Jubileuszowy Zjazd 40-lecia PZITS. Przemówienie prezesa H. Janczewskiego z okazji otwarcia Wystawy „Technika Sanitarna i Gazownictwo”

Odnaka Zjazdu 40-lecia PZITS

Polskiego Zrzeszenia Inżynierów i Techników Sanitarnych (1919—1959)”.
 W roku 1959 zorganizowano 5 konferencji naukowo-technicznych, na których wygłoszono 39 referatów. W konferencjach naukowo-technicznych wzięło udział ok. 950 uczestników.

Ponadto zorganizowano w 1959 r. 174 narady techniczne, 16 kursów szkoleniowych, wydano 16 książek i biuletynów. W dn. 21 października 1960 r. odbywa się w Zielonej Górze XII Zjazd Delegatów. Do Zarządu Głównego zostają powołani: prezes — H. Janczewski (ponownie), członkowie — kol. kol. B. Chybowski, W. Herniczek, J. Kłosiński, J. Kłossowski, B. Koziarowski, L. Paluchowski, Z. Piechucki, J. Szpakowska, J. Wyżnikie-

XII Zjazd Delegatów PZITS w Zielonej Górze w dn. 21 października 1960 r. Przewodniczy inż. Karol Zieliński

wicz. Na zorganizowanych w 1960 r. 7 konferencjach naukowo-technicznych ogłoszono 47 referatów: w konferencjach wzięło udział ok. 1000 uczestników.

W roku 1960 prezes PZITS otrzymał członkostwo honorowe „Association Technique de l'Industrie du Gaz en France”. Zjazd mianował członkami honorowymi PZITS prezesa wymienionego stowarzyszenia francuskiego oraz Węgierskiego Stowarzyszenia ETE.

Zorganizowano 321 odczytów, 43 wycieczki techniczne, 19 kursów szkoleniowych, 21 narad technicznych, 7 pokazów technicznych, 9 konferencji naukowo-technicznych. Wydano 14 pozycji wydawniczych.

W 1961 r. liczba członków wynosiła 6215, kół zakładowych 226, członków zbioro-

wych 215. Zorganizowano 326 odczytów, 53 wycieczki, 20 kursów szkoleniowych, 250 narad, 7 konferencji naukowo-technicznych.

W zorganizowanych w 1961 r. pięciu konferencjach naukowo-technicznych wzięło udział ok. 1300 uczestników. Dorobek naukowy konferencji wyrażał się w 53 ogłoszonych referatach.

W okresie tym opublikowano 11 pozycji wydawniczych.

Na XIII Zjazd Delegatów PZITS w Warszawie w 1962 r. wybrany zostaje nowy Zarząd Główny, który pracował w kadencji 1962—1964 w następującym składzie: prezes — kol. H. Janczewski, wiceprezesa — kol. kol. B. Chybowski, J. Kłosiński, sekretarz generalny — kol. W. Nowicki, skarbnik — kol. L. Paluchowski,

XXXII Zjazd Naukowy PZITS w Augustowie w dn. 28—30 maja 1962 r. Prezydium Zjazdu

członkowie — kol. kol. J. Goliszewski, W. Herniczek, B. Koziarowski, A. Madeyski, Z. Piechucki, J. Rosada, J. Szpakowska, J. Wyżnikiewicz. Główna Komisja Rewizyjna: kol. kol. E. Maszczyński, B. Łastowski, A. Epsztejn, B. Pawłowski, G. Wasylyszyn.

W dniach 28—30 czerwca 1962 r. odbył się w Augustowie XXXII Zjazd Naukowy połączony z konferencją: „Przyspieszenie realizacji postępu technicznego w gazownictwie i inżynierii sanitarnej”. Na Zjeździe, w którym wzięło udział 400 uczestników — wygłoszono 2 referaty plenarne oraz 32 referaty w sekcjach branżowych.

Ogółem w roku 1962 zorganizowano 8

konferencji naukowo-technicznych, w których wzięło udział ponad 1200 uczestników.

Ponadto w 1962 r. zorganizowano 24 narady techniczne, 34 kursy szkoleniowe, 25 wystaw i pokazów, 341 odczytów, 111 wycieczek technicznych, wydano 10 pozycji wydawniczych.

Liczba członków wynosiła 6331, zbiorowych 229, kół zakładowych 237.

W 1963 r. liczba członków wzrosła do 7302. Zorganizowano 47 kursów szkoleniowych dla 2526 słuchaczy, 10 konferencji naukowo-technicznych, 62 narady, 21 wystaw itd.

Śród konferencji należy wymienić III Zjazd Ogrzewników Polskich połączony

XIV Zjazd Delegatów PZITS w Szczecinie (1964 r.). Wręczenie odznaczeń honorowych NOT przez prof. Z. Rudolfa

z konferencją naukowo-techniczną zorganizowany w Warszawie w dniach 27—29 września 1963 r.

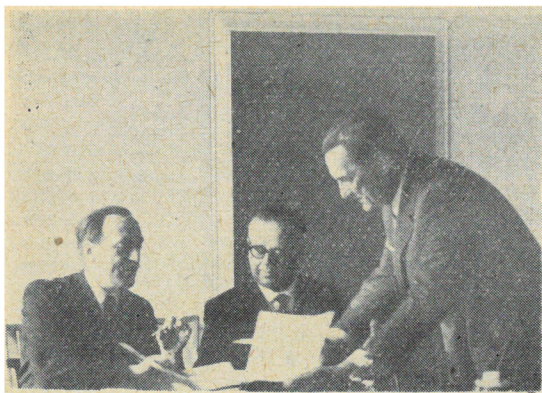
Pozostałe konferencje podane zostały w częściach branżowych.

XIV Zjazd Delegatów PZITS odbywa się w dn. 20 kwietnia 1964 r. w Szczecinie. Wybrany Zarząd Główny pracował w składzie: prezes — kol. H. Janczewski, wiceprezesa — kol. kol. B. Chybowski, A. Heyda, J. Kłosiński, sekretarz generalny — kol. W. Nowicki, skarbnik — kol. J. Szpakowska, członkowie: kol. kol. A. Czaplicki, L. Lijowski, Z. Piechucki, J. Rosada, J. Wyżnikiewicz, F. Zygmantowski. Główna Komisja Rewizyjna: kol. kol. E. Maszczyński, A. Epsztejn, T. Kowalczyk, B. Pawłowski, G. Wasylszyn.

Zorganizowano 7 konferencji naukowo-technicznych o charakterze branżowym, 107 narad, 22 kursy, 388 odczytów, 44 wystawy, 174 wycieczki techniczne. Wydano 20 tytułów wydawniczych.

W okresie 20 lat (1945—1964) zorganizowano ogółem 36 zjazdów naukowych, przy 6954 uczestnikach. Ponadto: 100 konferencji naukowo-technicznych z 600 referatami, 316 kursów szkoleniowych dla 13 270 kursantów, 7324 odczyty, 140 wystaw, 23 konkursy, 697 wycieczek dla 22 485 osób. Zrzeszenie wydało w tym czasie 164 tytuły wydawnicze o łącznym nakładzie 70 000 egz.

W 1965 r. stan członków wynosił 7572. Zorganizowano 7 konferencji naukowo-techniczno-branżowych, w tym I/XVIII

Podpisanie porozumienia w 1968 r. o współpracy Ministerstwa Gospodarki Komunalnej z Polskim Zrzeszeniem Inżynierów i Techników Sanitarnych. Porozumienie podpisują: wiceminister inż. M. Zubelewicz i prezes PZITS dr inż. H. Janczewski

Zjazd Gazowników w dniach 21—22 czerwca 1965 r., na którym ogłoszono 34 referaty. W Zjeździe wzięło udział 300 uczestników.

Ponadto w 1965 r. zorganizowano 136 porad technicznych, 34 kursy szkoleniowe, 297 odczytów, 18 wystaw, 10 konkursów, 154 wycieczki techniczne. Wydano 18 pozycji wydawniczych.

Działająca przy Zarządzie Głównym od 1958 r. Komisja Kwalifikacyjna na rzeczoznawców, zakwalifikowała do dnia 31 grudnia 1965 r. 311 rzeczoznawców.

W dn. 28 czerwca 1966 r. odbył się w Gorzowie Wielkopolskim XV Zjazd Naukowy Delegatów PZITS, na którym wybrano Zarząd Główny w następującym składzie: prezes — kol. H. Janczewski, wiceprezesa — kol. kol. St. Nawara, J. Rosada, J. Wyźnikiewicz, skarbnik — kol. Z. Piechurski, sekretarz generalny — kol. W. Nowicki, członkowie prezydium — kol. kol. J. Dylewski, M. Roman, członkowie ZG — kol. kol. J. Rutkiewicz, J. Szpakowska, M. Stopa. Skład Głównej Komisji Rewizyjnej: przewodniczący — kol. B. Pawłowski, członkowie — kol. kol. K. Doh-

nalik, F. Głogowiec, J. Kłossowski. Liczba członków w 1966 r. wynosiła 8282, członków zbiorowych 297, kół zakładowych 327. Zjazd Delegatów mianował nowych członków honorowych PZITS: Bohdana Chybowskiego, Jana Justa, Henryka Janczewskiego, Jana Kłosińskiego i Jana Wyźnikiewicza.

W dniach 16—17 grudnia 1966 r. zorganizowano w Poznaniu Nadarę Kół Zakładowych PZITS: „Zadania Koła Zakładowego PZITS w realizacji zadań produkcyjnych oraz wprowadzaniu nowej techniki w zakładzie”. Wygłoszono 5 referatów, uczestników 120.

Ponadto zorganizowano 7 konferencji branżowych, 116 porad, 43 kursy, 328 odczytów, 37 wystaw, 196 wycieczek technicznych, wydano 38 pozycji wydawniczych.

W roku 1967 liczba członków zwyczajnych wynosiła 8741, członków zbiorowych 321, kół zakładowych 365. We współzawodnictwie o najlepsze wyniki na polu działalności naukowo-technicznej w 1966 r. przyznano I miejsce Kołu Zakładowemu PZITS przy MPWK w Bydgoszczy (2218 punktów), II miejsce — Kołu Zakładowemu przy SPEC w Warszawie, III miejsce — Kołu Zakładowemu przy WPRDiWK w Częstochowie. Przyznano nagrody: proporzec przechodni za I miejsce oraz dyplomy i nagrody pieniężne za I, II i III miejsce.

Przy udziale najwyższych władz partyjnych i państwowych odbywa się w dniach 27—29 listopada 1967 r. w Warszawie IV Zjazd Ogrzewników Polskich połączony z konferencją naukowo-techniczną. Na Zjeździe, w którym uczestniczyło 600 osób, ogłoszono 14 referatów. W związku ze Zjazdem zorganizowano w Muzeum Techniki wystawę „Rozwój techniki w ogrzewnictwie i ciepłownictwie”.

Na 31 grudnia 1967 r. liczba zweryfikowanych rzeczoznawców wynosiła 358.

W roku 1967 zorganizowano: 10 konferencji naukowo-technicznych, 196 porad, 431 odczytów, 54 wystawy, 300 wycieczek, wydano 29 pozycji wydawniczych, w tym 1 broszurę popularyzacyjną: „Niedomagania w działaniu wentylacji” (autor — inż. Jan Piotrowski, sen.).

KRONIKA NAJWAŻNIEJSZYCH WYDARZEŃ ZRZESZENIA. LATA 1919—1969

1. Nazwy Zrzeszenia

Zrzeszenie Gazowników Polskich (ZGP)
— 23.IV.1919 — 29.V.1922

Zrzeszenie Gazowników i Wodociągowców
Polskich (ZGWP)
— 30.V.1922 — 25.VI.1936

Polskie Zrzeszenie Gazowników, Wodo-
ciągowców i Techników Sanitarnych
(PZGWTS)
— 26.VI.1936 — 5.VII.1952

Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne In-
żynierów i Techników Sanitarnych,
Ogrzewników, Gazownictwa i Terenów
Zielonych (SNITSOG)
— 6.VII.1952 — 9.XII.1957

Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techni-
ków Sanitarnych (PZITS)
— od 10.XII.1957

2. Zjazdy naukowe w latach 1919—1939

W okresie 1919—1939 odbyło się XXI
zjazdów naukowych Zrzeszenia, a miano-
wicie:

I	Zjazd w Warszawie	1919 r.
II	Zjazd w Warszawie	1920 r.
III	Zjazd w Poznaniu	1921 r.
IV	Zjazd we Lwowie	1922 r.
V	Zjazd w Bydgoszczy	1923 r.
VI	Zjazd w Krakowie	1924 r.
VII	Zjazd w Warszawie	1925 r.
VIII	Zjazd w Poznaniu	1926 r.
IX	Zjazd w Toruniu	1927 r.
X	Zjazd w Katowicach	1928 r.
XI	Zjazd w Poznaniu	1929 r.

XII	Zjazd w Drohobyczu	1930 r.
XIII	Zjazd w Warszawie	1931 r.
XIV	Zjazd w Wilnie	1932 r.
XV	Zjazd w Gdyni	1933 r.
XVI	Zjazd w Łodzi	1934 r.
XVII	Zjazd w Bydgoszczy	1935 r.
XVIII	Zjazd we Lwowie	1936 r.
XIX	Zjazd w Grudziądzu	1937 r.
XX	Zjazd w Katowicach	1938 r.
XXI	Zjazd w Częstochowie	1939 r.

3. Zjazdy naukowe Zrzeszenia w latach 1945—1968

W latach 1945—1968 odbyło się 11 dal-
szych zjazdów Zrzeszenia, a mianowicie:

XXII	Zjazd w Katowicach	1945 r.
XXIII	Zjazd w Bydgoszczy	1946 r.
XXIV	Zjazd we Wrocławiu	1947 r.
XXV	Zjazd w Gdańsku	1948 r.
XXVI	Zjazd w Łodzi	1949 r.
XXVII	Zjazd w Szczecinie	1951 r.
XXVIII	Zjazd w Opolu	1952 r.
XXIX	Zjazd w Krakowie	1953 r.
XXX	Zjazd w Sopocie	1956 r.
XXXI	Zjazd 40-lecia w Krakowie	1959 r.
XXXII	Zjazd w Augustowie	1962 r.

4. Zjazdy Delegatów PZITS

Zgodnie z nowym statutem od 1948 r.
organizowano Zjazdy Delegatów PZITS:

I	Zjazd Delegatów w Gdańsku	1948 r.
II	„ „ w Łodzi	1949 r.
III	„ „ w Warszawie	1950 r.
IV	„ „ w Szczecinie	1951 r.
V	„ „ w Opolu	1952 r.
VI	„ „ w Krakowie	1953 r.
VII	„ „ w Olsztynie	1954 r.
VIII	„ „ w Warszawie	1955 r.

IX	„	„	w Sopocie
1956 r.			
X	„	„	w Toruniu
1957 r.			
XI	„	„	w Warszawie
1958 r.			
XII	„	„	w Zielonej Górze
1960 r.			
XIII	„	„	w Warszawie
1962 r.			
XIV	„	„	w Szczecinie
1964 r.			
XV	„	„	w Gorzowie Wiel-
			kopolskim
1968 r.			
XVI	„	„	w Kielcach

5. *Prezesa Zarządu Głównego PZITS w latach 1919—1968*

1. Adam Teodorowicz
1919—1921
2. Czesław Świerczewski
1921—1931
3. Włodzimierz Rabczewski
1931—1935, 1937—1939
4. Adam Dziurzyński
1945—1946
5. Stanisław Wojnarowicz
1946—1947, 1950—1954
6. Zygmunt Rudolf
1947—1949
7. Edward Filipowski
1949—1950
8. Adam Epsztein
1954—1956
9. Tadeusz Groszkowski
1956—1957
10. Henryk Janczewski
od r. 1957

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-TECHNICZNA

GAZOWNICTWO

Stan gazownictwa na terenie kraju po zakończeniu II wojny światowej przed-

stawiał się równie źle, jak stan innych przemysłów. Na 264 gazownie wytwórcze istniejące w nowych granicach tylko 53 kontynuowały swoją produkcję. Pozostałe bądź były całkowicie zniszczone wskutek działań wojennych, bądź wymagały kapitalnego remontu. Rabunkowa eksploatacja okupanta spowodowała bardzo zły stan urządzeń. W wielu miastach uległy zniszczeniu sieci rozdzielcze.

W przeciwieństwie do gazownictwa miejskiego zaczątki sieci dalekosiężnych, istniejące przed wojną lub powstałe w czasie jej trwania, nie doznały większych uszkodzeń. Sieć dalekosiężna gazu koksowniczego istniała praktycznie tylko na Dolnym Śląsku (467 km). Na Górnym Śląsku z kilkunastu koksowni tylko cztery oddawały gaz znajdującym się w sąsiedztwie użytkowników, inne spalały go w formie tzw. pochodni. Długość istniejących magistral gazu ziemnego wynosiła 703 km.

Kadra fachowców była uszczuplona przez wojnę. Wskutek braku dostatecznej ilości sił technicznych wiele stanowisk obsadzano ludźmi niejednokrotnie bez żadnej praktyki i wiadomości zawodowych. W tych trudnych warunkach zdołano uruchomić 63 gazownie mniej zniszczone, tak że na koniec 1945 r. było czynnych 116 wytwórni gazu.

Okres odbudowy (1945—1949)

Zwołany w listopadzie 1945 r. w Katowicach i Gliwicach pierwszy powojenny Zjazd Polskiego Zrzeszenia Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych zobowiązał wszystkich swych członków do uczestniczenia w odbudowie kraju. Szczególną uwagę zwrócono na konieczność podnoszenia kwalifikacji kadr. Na Zjeździe sekcja gazownicza wyłoniła komisję, której zadaniem było jak najszybsze zorganizowanie kursów kształcących dla kierowników małych gazowni, gaz mistrzów i instalatorów gazowych.

Pierwszy kurs odbył się w 1946 r., w następnych latach podobnych kursów odbyło się kilka.

Jednocześnie oddziały terenowe brały aktywny udział w uruchamianiu nieczynnych wytwórni gazu, wskazując obiekty możliwe do uruchomienia, oceniając ich stan techniczny, a nawet organizując pomoc materiałową i kadrową ze strony większych zakładów. Tego rodzaju akcja najsilniej występowała na terenie zagłębia węglowego i w oddziale pomorskim, a w późniejszych latach w oddziale szczecińskim. W końcu 1946 r. czynnych już było 137 wytwórni. Organizacyjnie wytwórnie te należały do władz miejskich prócz 17 małych gazowni, które jako dobro poniemieckie zostały przejęte przez Państwo. Gospodarka gazem koksowniczym i przemysł koksochemiczny znajdowały się w gestii przemysłu chemicznego, gaz ziemny podlegał przemysłowi naftowemu.

Już w czerwcu 1946 r. na kolejnym Zjeździe PZGWTS w Bydgoszczy dyskutowano nad koniecznością koordynacji gospodarki różnymi rodzajami gazu.

W wyniku dyskusji PZGWTS wystosowało do władz memoriał o powołanie do życia Komitetu Opiniodawczego dla Spraw Gazowniczych. Wniosek ten został załatwiony odmownie. Jedynym osiągnięciem organizacyjnym było przejęcie przez Centralny Zarząd Energetyki opieki nad gazowniami miejskimi w zakresie inwestycyjnym.

Wzrost zapotrzebowania na gaz w miastach wymagał przyspieszonej odbudowy gazownictwa. Było to zadanie trudne, gdyż kwalifikacje obsługi były niedostateczne, wskutek czego niska temperatura pieców była przyczyną małej wydajności i złej jakości gazu, wadliwie prowadzone uruchamianie niszczyło i tak niezbyt dobre materiały ogniotrwałe. Brak było aparatury kontrolno-pomiarowej, przyborów gazowych, gazomierzy. Straty w sieciach

rozdzielczych przeciętnie wynosiły ok. 20%, a w zbombardowanych miasteczkach dochodziły do 50%.

W efekcie więc mimo stale rosnącej produkcji, dużych starań załóg, pomocy udzielanej przez większe zakłady mniejszym — często z inicjatywy Oddziałów — stan techniczny gazowni był zły, a środki przeznaczone na inwestycje i kapitalne remonty bardzo ograniczone.

XXV Jubileuszowy Zjazd Naukowo-Techniczny PZGWTS, który obradował w 1948 r. w Sopocie, określił ten stan jako katastrofalny i domagał się zwiększenia środków finansowych dla utrzymania w ruchu gazowni komunalnych oraz uruchomienia w kraju produkcji sprzętu i osprzętu gazowniczego dla wyposażenia wytwórni i odbiorców.

Na Zjeździe w Sopocie wystąpiono z wnioskiem utylizacji gazu koksowniczego, postulując wykorzystanie go w przemyśle hutniczym i chemicznym na Górnym Śląsku oraz domagając się przyznania na ten cel kredytów.

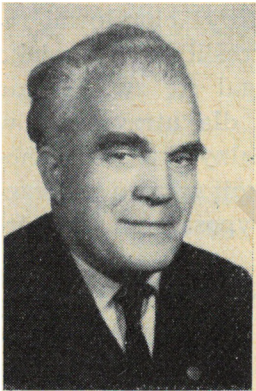
Mimo tych trudności proces uruchamiania zakładów trwał ciągle i w końcu 1949 r. pracowały już 182 gazownie.

Wydobycie gazu ziemnego w pierwszych latach po wojnie było niewielkie i mimo eksploatacji nowego złoża w Strachocinie nie odgrywało poważniejszej roli.

Zarząd Główny PZGWTS wystąpił do władz centralnych z memoriałem o zwiększenie kredytów inwestycyjnych.

Sekcje gazownicze przy oddziałach PZGWTS, których większość była związana terenowo z gazownictwem miejskim, brały intensywny udział w dziele odbudowy. Działalność ta przejawiała się w: — organizowaniu kursów dokształcających (dwumiesięczny kurs dla instalatorów gazowych w Wałbrzychu w 1948 r., kursy w Krakowie, Elku, Gnieźnie, Wrocławiu i Poznaniu w 1949 r.),

- przeprowadzaniu ekspertyz dotyczących stanu urządzeń wytwórczych,
  - opiniowaniu racjonalnego rozdziału urządzeń i materiałów dla zakładów gazowniczych,
  - organizowaniu odczytów o charakterze dydaktycznym,
  - organizowaniu pomocy w uruchamianiu i naprawach wytwórni.
- Obok więc działalności przewidzianej w

Mgr inż. Ludwik Obidowicz

statucie Zrzeszenia — sekcje spełniały niejednokrotnie funkcje administracyjne, zastępując nieistniejącą organizację koordynacyjną.

Sekcja Główna prowadzona przez kol. E. Filipowskiego zainicjowała wydanie pierwszej książki-podręcznika w języku polskim: pt. „Rozprowadzanie i użytkowanie gazu” (wyd. Min. P. i H. 1948 r.) oraz książki prof. Riedla (Czechosłowacja) pt. „Ruch gazowni” w tłumaczeniu kol. mgr inż. L. Obidowicza, a także wydała kilka skryptów mających zastąpić dotkliwy brak podręczników fachowych. Pierwszy podręcznik był częściowo sfinansowany przez Zrzeszenie.

Powstanie przemysłu gazowniczego

Interwencje Zrzeszenia i osobiste starania działaczy w sprawach przemysłu ga-

zowniczego znalazły odbicie w decyzjach administracji państwowej.

W dniu 15 maja 1948 r. Departament Planowania Ministerstwa Przemysłu i Handlu polecił specjalnej komisji opracowanie wspólnego planu sześcioletniego dla wszystkich trzech gazów: miejskiego, koksowniczego i ziemnego. W skład komisji weszli: inż. S. Kiesler (przewodniczący), inż. E. Filipowski, inż. J. Kłosiński i inż. W. Kołodziej. Komisja rekrutowała się z członków Zrzeszenia.

Plan ten został zreferowany na II Zjeździe Delegatów PZGWTS w Łodzi w dn. 5 lipca 1949 r., a następnie zatwierdzony przez władze 18 lutego 1949 r.

W planie ujęto kompleksowo zagadnienia produkcji różnych rodzajów gazu i przedstawiono propozycje ich rozwoju. Swierdzono, że gaz produkowany w gazowniach, szczególnie małych, jest droższy od dostarczanego nawet z dużych odległości gazu koksowniczego czy ziemnego. Konkurować z tymi gazami mogą tylko duże gazownie o niskim koszcie własnym. Plan przewidywał skierowanie nakładów inwestycyjnych przede wszystkim na budowę gazociągów dalekosiężnych i urządzeń przesyłowych, gazyfikację miast z gazociągów dalekosiężnych i likwidację małych gazowni.

Zgodnie z decyzją władz państwowych o przyspieszeniu uprzemysłowienia kraju, za jedno z najpilniejszych zadań uznano budowę urządzeń i gazociągów do zagospodarowania gazu koksowniczego i skierowania go głównie do przemysłu.

Poza wytyczeniem kierunków rozwoju plan sześcioletni przemysłu gazowniczego wykazał konieczność powołania do życia centralnej organizacji dla realizacji zamieszczonych w planie zamierzeń. Stało się to podstawą do powołania w dn. 28 kwietnia 1949 r. następnej komisji, której powierzono określenie organizacji i zakresu działania przyszłego Centralnego

Zarządu Gazownictwa. W skład komisji weszli: inż. S. Kiesler (przewodniczący) oraz inż. inż. E. Filipowski, O. Feldman, J. Drzewiecki, J. Kłosiński, M. Karpiński, A. Olewiński i T. Zandfos.

Członkowie komisji byli jednocześnie członkami PZGWTS poza dwoma ostatnimi, którzy byli przedstawicielami resortu gospodarki komunalnej.

Materiały opracowane przez komisję stanowiły podstawę do dyskusji na wyższych szczeblach. W dniu 2 stycznia 1950 r. Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów powołała do życia przy resorcie górnictwa i energetyki Centralny Zarząd Gazownictwa (CZG), któremu podporządkowano:

11 największych gazowni, tzw. okręgowych,

17 małych gazowni państwowych,

2 zakł. przesyłowe gazu koksowniczego,

1 zakład przesyłowy gazu ziemnego,

1 przedsiębiorstwo budowlano-montażowe — „Gazobudowa”.

W następnych latach włączono w gestię Centralnego Zarządu jeszcze jedną gazownię okręgową w Bydgoszczy (1951 r.), utworzono specjalistyczne biuro projektowe „Gazoprojekt” (1951 r.) i jednostkę naukową „Centralne Laboratorium Gazownictwa” (1951 r.), drugie przedsiębiorstwo budowlano-montażowe „Przedsiębiorstwo Budowy Gazowni” (1953 r.) oraz przekazano do CZG Zakład Mechaniczny i Odlewnię Żeliwa w Rawiczu (1953 r.). Zakład Rawicki, PBG, „Gazoprojekt” i Centralne Laboratorium miały za zadanie obsługę całego gazownictwa łącznie z zakładami komunalnymi.

Rola i skład sekcji gazowniczych

Powołanie do życia centralnej organizacji gazownictwa miało wpływ na zakres i tryb działania Sekcji Gazowniczej przy PZGWTS. O ile dotychczas Sekcja zmuszona była w niektórych przypadkach do

działalności administracyjnej, o tyle teraz mogła pogłębić swoje podstawowe kierunki działania oparte na statucie Zrzeszenia. Jednocześnie fakt, że w skład Sekcji Głównej wchodził przede wszystkim pracownicy Centralnego Zarządu, zapewniał ścisłą współpracę między tymi organami i niejednokrotnie pomoc administracyjną dla inicjatywy i akcji społecznych.

Na czele Sekcji Głównej w 1950 r. stał początkowo kol. E. Filipowski, a potem kol. J. Drzewiecki, kolejni dyrektorzy Centralnego Zarządu. Od 1951 r. funkcję tę przejął kol. J. Kłosiński (dyrektor techniczny CZG) i pełnił ją do 1965 r. włącznie, z wyjątkiem roku 1956, kiedy przewodniczącym Sekcji był kol. A. Epsztejn, ówczesny dyrektor CZG. Wśród członków Sekcji Głównej najczęściej powtarzały się nazwiska kol. kol. W. Kobosa, J. Szpakowskiej, A. Epszteina, J. Wyżnikiewicza, R. Kiełkiewicza, W. Kijewskiego, a z gazownictwa komunalnego — kol. F. Plucińskiego i S. Freliszki.

Sekcje gazowniczych przy Oddziałach początkowo było niewiele. W miarę krzepnięcia organizacyjnego i rozwoju przemysłu gazowniczego zaczęło ich powstawać więcej. W 1963 r. było ich 10, w 1967 r. zarejestrowano 15. Sekcje gazownicze przy Oddziałach, na terenie których znajdowały się zakłady okręgowe, najczęściej były prowadzone przez pracowników tych zakładów. Przy ścisłej współpracy z Centralnym Zarządem, organizacyjny podział gazownictwa między dwa resorty narzucał w niektórych przypadkach Sekcji Głównej, jak i sekcjom oddziałowym, rolę nie tyle koordynatora, co łącznika przekazującego i rozpowszechniającego kierunki rozwoju przemysłu gazowniczego, rozwiązania problemów, usprawnienia itp. Zasadniczą funkcją tych organów było organizowanie różnego rodzaju konferencji, narad i zjazdów, w których tematyce rysowały się aktualne

w danym momencie problemy i dążenia przemysłu gazowniczego. Materiały z tych zjazdów z reguły wydawane były w postaci broszur powielanych lub książek. Drugim zasadniczym kierunkiem działalności Sekcji były zagadnienia szkolenia jak najszerzej przyjęte, poczynając od organizowania różnego rodzaju kursów łącznie z akcją wydawniczą, kończąc na staraniach o specjalizację branżową na wyższych uczelniach. Ostatni, coraz intensywniejszy nurt działalności stanowi współpraca z zagranicą, w tym przede wszystkim z Międzynarodową Unią Przemysłu Gazowniczego.

Konferencje, zjazdy, narady

W okresie 1950—1958 niewątpliwie najpoważniejszym przejawem działalności PZGWTS w branży gazownicznej — oprócz akcji szkoleniowej — były konferencje naukowo-techniczne, przede wszystkim ogólnokrajowe, organizowane przez Sekcję Główną zawsze wspólnie z Centralnym Zarządem Gazownictwa.

Wnioski i ustalenia z tych konferencji z jednej strony przekazywane były na konferencje oddziałowe, z drugiej zaś stawały się podstawą do wystąpień PZGWTS do władz i w wielu przypadkach przyczyniły się do przyspieszenia wprowadzenia w życie proponowanych rozwiązań.

Pierwsza Konferencja Naukowo-Techniczna: „Gazyfikacja miast gazem z gazociągów dalekosiężnych” rozpoczęła się 15 grudnia 1950 r. w Krakowie, a zakończyła następnego dnia w Warszawie. Obradom przewodniczył aktualny przewodniczący Sekcji Głównej kol. J. Drzewiecki. Celem konferencji było przedstawienie najnowocześniejszych kierunków badań i postępu technicznego w dziedzinie gazyfikacji miast, jak również przedyskutowanie problemów związanych z realizacją tych zagadnień w Planie 6-letnim. W referatach przedstawiono doświadczenia

Związku Radzieckiego w dziedzinie gazyfikacji miast, a następnie poddano dyskusji propozycje i możliwości rozwiązań gazyfikacji miast gazem ziemnym w kraju oraz korzyści płynące z tych rozwiązań dla gospodarki ogólnokrajowej. Należy podkreślić, że ze względu na ówczesny stan naszego gazownictwa tematyka konferencji była postępową. Zagadnienia budowy gazociągów dalekosiężnych wystąpiły w Europie w latach trzydziestych i to praktycznie tylko w zakresie gazu koksowniczego. Istniejące u nas przed II wojną światową gazociągi gazu ziemnego były jednymi z pierwszych w Europie. Problem gazyfikacji miast gazem ziemnym rozwinął się w latach wojny w Stanach Zjednoczonych, a na gruncie Europy zaczął występować po wojnie, przy czym pierwsze doświadczenia w tym zakresie zdobyły Włochy i ZSRR.

W dyskusji nad referatami poruszono szereg zagadnień, w tym: opłacalność stosowania do gazyfikacji czystego gazu ziemnego lub w mieszaninie, problem mieszania gazu ziemnego z różnymi gazami, wysokość ciśnień stosowanych w sieciach rozdzielczych na gaz ziemny, zagadnienie dostosowywania przyborów gazowych do spalania gazu ziemnego i in.

Znaczenie konferencji podkreślał fakt, że zwołana została w momencie kończenia gazociągu gazu ziemnego o dł. 145 km do Warszawy — pierwszej wielkiej budowy wykonanej przez „Gazobudowę” w trudnych warunkach, bez odpowiedniego sprzętu. Sprawy poruszone w dyskusji miały jak najbardziej istotny wpływ na rozwiązanie zagadnienia zagospodarowania gazu ziemnego w Stolicy.

Nie wszystkie z wysuniętych na konferencji postulatów doczekały się szybkiej realizacji. Niedostateczne ilości gazu koksowniczego i ziemnego, ograniczenia finansowe i materiałowe (rury) oraz fakt podziału gazownictwa między dwa re-

sorty hamowały nowoczesne kierunki rozwoju. W tej sytuacji trzeba było w jak największym stopniu wykorzystać istniejące możliwości, w tym również przestarałe urządzenia do lokalnej produkcji gazu.

Niektóre szczegółowe wnioski z I konferencji krakowskiej zostały zrealizowane przy współudziale członków Sekcji, a mianowicie:

— utworzenie Centralnego Laboratorium Gazownictwa w 1951 r.,

— stopniowe zwiększanie mechanizacji robót w „Gazobudowie”,

— zwiększenie nakładów inwestycyjnych w latach 1952—1955 na budowę gazociągów i innych urządzeń przemysłowych.

Pozytywne wyniki z I Konferencji Naukowo-Technicznej w Krakowie zachęciły do organizowania następnych konferencji o podobnym charakterze i rozpoczęły okres tzw. konferencji krakowskich. Konferencji tych — łącznie z wyżej omówioną odbyło się 5 — w 1950, 1952, 1955, 1956 i 1957 r. Poza konferencjami krakowskimi w tym okresie miała miejsce jeszcze jedna konferencja naukowo-techniczna w Gliwicach (1953 r.), specjalnie zwołana dla użytkowników przemysłowych gazu koksowniczego; podobny charakter miały również obrady branżowe na ogólnych zjazdach PZGWTS. Celem obrad gliwickich było określenie poszczególnych kierunków rozwoju, zasygnalizowanie problemów i propozycji ich rozwiązywania, wysunięcie postulatów w stosunku do przemysłów kooperujących z gazownictwem lub użytkujących gaz itp. Tematyka poruszana na konferencjach dotyczyła wszystkich trzech rodzajów gazu.

G a z m i e j s k i. Na II konferencji krakowskiej, odbytej w lutym 1952 r. pod hasłem „Zadania przemysłu gazowniczego w związku z oszczędnością paliw”, podkreślono racjonalność stosowania gazu

w gospodarstwach domowych, konieczność koncentracji produkcji drogą budowy wielkich zakładów wytwarzania gazu, możliwości rozszerzania bazy surowcowej przez odgazowanie węgla. Szeroko dyskutowano wpływ strat w sieci rozdzielczej na zwiększenie zużycia węgla do produkcji i postanowiono opracować normatywy tych strat. W czasie obrad Sekcji Gazowniczej w Ópolu (lipiec 1952 r.) z okazji Zjazdu PZGWTS stwierdzono niedostateczny poziom eksploatacji pieców, w związku z czym postanowiono wzmoczyć akcję szkoleniową wśród kierowników małych gazowni i opracować wytyczne eksploatacyjne. W wykonaniu uchwały II konferencji kol. J. Kłosiński przedstawił projekt obliczania strat sieciowych, który przyjęto i postanowiono wystąpić do władz o wprowadzenie administracyjnego obowiązku obliczania strat.

Na tym samym Zjeździe dyskutowano nad projektem norm technicznych zużycia surowców i materiałów podstawowych dla zakładów gazowniczych, opracowanym przy licznych współudziale Głównej Sekcji Gazowniczej.

Na zjeździe Zrzeszenia w Krakowie w czerwcu 1953 r. podjęto wniosek o konieczności wzmoczenia gazyfikacji miast i wsi przez rozbudowę sieci i instalacji. Obrady Sekcji Gazowniczej z okazji zjazdu Zrzeszenia w 1959 r. w Olsztynie dotyczyły wyłącznie gazownictwa miejskiego. W referatach sformułowano wytyczne prawidłowego prowadzenia produkcji, o charakterze niemal dydaktycznym. W dyskusji podkreślono niedocenień przyrządów pomiarowo-kontrolnych i brak ich konserwacji, niedostateczną kontrolę materiałów ogniotrwałych, niedostateczny zakres prób w normie na badanie węgla itp.

Na posiedzeniu Sekcji Gazowniczej w czasie zjazdu Zrzeszenia w Sopocie (czerwiec 1956 r.) zreferowano sprawę typizacji

kształtek ogniotrwałych, pracy podjętej przez CZGazownictwa, dzięki której zdołano w latach późniejszych trochę uporządkować różnorodność będących w ruchu jednostek piecowych.

Wymienione konferencje i obrady dotyczyły zagadnień najistotniejszych dla ówczesnego gazownictwa miejskiego. Zdawano sobie sprawę, że produkcja gazu w małych wytwórniach jest kosztowna i że konieczna jest budowa wielkich zakładów, co w latach pięćdziesiątych było niemożliwe. Realizowano natomiast postulaty dotyczące dostępnych usprawnień, przy czym należy tu podkreślić wkład pracy oddziałów, które drogą zjazdów regionalnych, akcji odczytowej i kursów przenosiły postanowienia konferencji ogólnokrajowych na swój teren, a także poszerzały tematykę o zagadnienia właściwe dla danego rejonu, kładąc duży nacisk na sprawy szkoleniowe.

Charakter dydaktyczny miały m.in. zebrania odczytowe w Opolu i Zielonej Górze (1953 r.), narada techniczna kierowników małych gazowni w Poznaniu (1954 r.), cykl kursokonferencji w województwie olsztyńskim (1955 r.), narady w Toruniu i Nysie (1956 r.) oraz w Nowej Soli (1958 r.).

W omawianym okresie, a nawet i w latach późniejszych, przedmiotem narad regionalnych były zagadnienia związane z klasyczną produkcją gazu. Do roku 1967 problematyką nowoczesnego gazownictwa, polegającego na systemie gazociągów dalekosiężnych, interesowały się tylko koła zakładowe przy zakładach przesyłowych w oddziałach: Rzeszowskim, Katowickim, Wrocławskim i Warszawskim. Od czasu do czasu tylko niektóre odczyty i narady przygotowywały grunt dla przyszłych przemian, jak np. w 1956 r. zjazdy regionalne w Charzykowie i w Poznaniu, gdzie referowano osiągnięcia zagraniczne

i plan rozwoju gazownictwa na lata 1956—1960.

Mimo wysiłków, jakie wkładano w podniesienie poziomu eksploatacji, stan gazowni miejskich nie był dobry, gdyż urządzenia były bardzo stare. Stan gazowni dużych w gestii Centralnego Zarządu był lepszy, ale i w nich w 1955 r. 6% produkowanego gazu wytwarzano w urządzeniach o czasie pracy powyżej 40 lat, a 51% — w różnego typu jednostkach będących w eksploatacji od 25 lat. Jedynie modernizacja gazowni warszawskiej, która w latach 1957/58 budowała nowoczesne urządzenie do produkcji gazu, opartej na procesie całkowitego zgazowania węgla, zapowiadała jakąś zmianę dotychczasowego kierunku.

Wskutek dalszej odbudowy liczba gazowni czynnych rosła — w 1955 r. było ich 186, a w dwa lata później 190. Jednocześnie jednak zwiększała się liczba rozdzielni zasilanych gazem z zewnątrz. Część tych rozdzielni zastąpiła kilka wytwórni (na Górnym Śląsku i w woj. rzeszowskim), które zlikwidowano, inne zapoczątkowały gazyfikację miast dotychczas nie korzystających z gazu (m.in. Kielce i Częstochowa).

Gaz koksowniczy. Postawione w planie sześcioletnim przed przemysłem gazowniczym zadanie zagospodarowania gazu koksowniczego zostało praktycznie w tym okresie zrealizowane. Podczas tej realizacji dopingiem było gwałtownie rosnące zapotrzebowanie gazu przede wszystkim przez przemysł zlokalizowany na Górnym Śląsku. Zapotrzebowanie to w poszczególnych latach — szczególnie w okresach zimowych — przerastało możliwości dostawy gazu.

Nie zmieniła tej sytuacji Uchwała nr 630 Prezydium Rządu z 1952 r. ustalająca cele, do których można stosować paliwa gazowe, a które można lub trzeba ograniczać. Deficyt gazu koksowniczego znalazł od-

dźwięk w dezyderatach wysuniętych na II konferencji krakowskiej. Ze względu na konieczność oszczędzania paliw domagano się, aby przemysł hutniczy opierał swą produkcję na gazie generatorowym, stosując gaz koksowniczy jako dodatek. Dalsze poszukiwanie oszczędności w gazie koksowniczym skierowało uwagę na sposoby jego zużywania w przemyśle. Większość kadry rdzennego gazownictwa pozostawiała wiele do życzenia, tym bardziej obsługa gazowa u użytkowników, mająca do tego czasu bardzo nikłe tradycje, nie stała na wysokości zadania. W celu poprawy tej sytuacji i dla wyjaśnienia szeregu zagadnień w dn. 27 czerwca 1953 r. w Gliwicach zorganizowano III Konferencję Naukowo-Techniczną pod hasłem „O właściwą gospodarkę gazem w przemyśle”. W konferencji tej wzięło udział 120 osób spoza gazownictwa, przedstawiciele użytkowników na szczeblu resortów, centralnych zarządów i zakładów.

Wnioski z tej konferencji były charakterystyczne dla sytuacji deficytowej. Zalecano przy projektowaniu nowych oddziałów produkcyjnych gruntowną analizę konieczności stosowania gazu; podkreślano konieczność utrzymania w ruchu w okresach zimowych stacji czadnicowych oraz stosowania maksymalnej oszczędności gazu; powtarzano dezyderaty z poprzedniej konferencji; ponadto w przemyśle zalecano kontrolę spalania gazu za pomocą odpowiedniej aparatury kontrolno-pomiarowej, opracowanie norm zużycia gazu przez poszczególne urzędnictwa itd.

Powyższe wnioski uchwalone przy współudziale przedstawiciele użytkowników zobowiązywały ich w jakimś stopniu do zastosowania zaleceń. Pewną pomoc przy kontrolowaniu wykonania tych zaleceń i innych wymagań stanowiła Państwowa Inspekcja Gazownicza, nowo powstały organ gazowniczy, powołany w tym czasie. Wszystko to nie usunęło deficytu na Gór-

nym Śląsku. Sytuacja ta uległa poprawie dopiero po podłączeniu nie tylko koksowni na Górnym Śląsku, ale także nowych zakładów w Częstochowie przy Hucie im. Bieruta (1955 r.) i w Nowej Hucie przy Hucie im. Lenina (1956 r.).

Wzrost produkcji gazu na Górnym Śląsku był bardzo duży. Od 1945 r. do 1957 r. zwiększano przekazywanie gazu (łącznie z okręgiem wałbrzyskim, gdzie nie inwestowano) o 1330 mln m³, długość gazociągów o 330 km; wydajność tłoczni o 280 000 m³/godz.; wyprowadzono też z Górnego Śląska gazociąg, który przez Częstochowę zaczął dostarczać gaz koksowniczy do Piotrkowa i Łodzi (1958/59).

Gaz ziemny. Po wybudowaniu w 1950 r. gazociągu gazu ziemnego do Warszawy ta dziedzina gazownictwa nie miała początkowo podstaw do dużego rozwoju, gdyż prowadzone w niezbyt szerokim zakresie wiercenia poszukiwawcze, nastawione głównie na ropę, nie dawały pozytywnych rezultatów.

Od pierwszej konferencji w Krakowie upłynęło aż 5 lat, aby gaz ziemny stał się znowu specjalnym tematem rozważań na IV z kolei Konferencji Naukowo-Technicznej (III z „krakowskich”) na temat „Zagadnienia eksploatacji gazu ziemnego” (11, 12 lutego 1955 r.). Konferencja ta miała na celu postawienie zagadnienia deficytu tego gazu, konieczności pokrycia wzrastającego zapotrzebowania i zawnioskowania potrzeby zintensyfikowania wierceń poszukiwawczych. W dyskusji zwrócono uwagę na możliwość ujęcia i odprowadzenia gazu o dużym stężeniu metanu z kopalni węgla, czyli tzw. odmetanowania kopalń. Poruszane tematy wyprzedzały działalność praktyczną na tym odcinku przemysłu gazowniczego, lecz sprecyzowanie ich w postaci wniosków i dezyderatów pozwalało na odpowiednie wystąpienia do władz i skierowanie ich uwagi na te zagadnienia.

W 1956 r. odbyła się w dn. 27—28 czerwca V Konferencja Naukowo-Techniczna, tym razem poświęcona przeglądowi osiągnięć przemysłu gazowniczego w różnych krajach. W roku tym delegaci Zrzeszenia brali udział w Kongresie Gazowników Francuskich w Paryżu, a delegaci Centralnego Zarządu — w V Światowej Konferencji Energetycznej w Wiedniu i w Sesji Grupy Roboczej do spraw gazu przy Europejskiej Komisji Gospodarczej w Genewie. Przywiezione z tych kongresów materiały i informacje posłużyły do scharakteryzowania kierunków rozwojowych gazownictwa w krajach o dużych tradycjach gazowniczych.

Po szerokiej dyskusji, w której zaznajomienie się z przykładami zagranicznymi pozwalało ugruntować dążenia krystalizujące się już od pewnego czasu, postawiono szereg dezyderatów dotyczących niemal wszystkich dziedzin gazownictwa.

Z ustaleń tych wymienić należy:

— postulat likwidacji dwutorowości w zarządzaniu gospodarką gazem i połączenia zakładów gazowniczych pod jedną administracją,

— postanowienie opracowania wieloletniego planu gazyfikacji kraju przez specjalnie do tego celu powołane Biuro Studiów przy CZG,

— postulat przyspieszenia wierceń i poszukiwań gazu ziemnego,

— postulat zwiększenia ilości gazu koksowniczego kierowanego do sieci dalekością, m.in. przez zastosowanie opalania baterii gazem słabym — postulat powtarzany wielokrotnie i prawie bezskutecznie,

— postanowienie oparcia produkcji szczytowej, a częściowo i podstawowej, na procesie zagazowania węgla nie spiekających,

— postanowienie przyspieszenia badań nad podziemnym magazynowaniem gazu w szczególności w rejonie Łodzi,

— postanowienie oparcia produkcji gazu — w rejonach znajdujących się poza zasięgiem gazu koksowniczego i ziemnego — na wielkich gazowniach okręgowych z jednoczesną stopniową likwidacją nierentownych małych gazowni,

— postulat rozwijania i rozszerzania gazyfikacji bezprzewodowej opartej na gazach płynnych,

— postulat rozwinięcia w kraju produkcji nowoczesnej aparatury kontrolno-pomiarowej,

— postulat wprowadzenia kontroli i cechowania przyborów gazowych,

— postanowienie wprowadzenia nowoczesnych metod budowy gazociągów, m.in. przy zastosowaniu spawania elektrycznego,

— postulat wprowadzenia właściwej taryfy gazowej,

— postanowienie prowadzenia systematycznego szkolenia kadr w gazownictwie i u przemysłowych użytkowników gazu.

Postulaty powyższe, obejmujące zasadnicze wytyczne działalności przemysłu gazowniczego na przyszłość, zostały przekazane do odpowiednich władz i niektóre z nich wcześniej lub później doczekały się realizacji. Oczywiście najszybciej zostały zrealizowane te wnioski, których wykonanie leżało w bezpośredniej gestii CZG. Plan wieloletni został opracowany z wykorzystaniem wytycznych zawartych w postulatach i zreferowany na IV Konferencji Naukowo-Technicznej w Krakowie w dniach 21 i 22 listopada 1957 r.

Przy CLG w 1958 r. została utworzona Pracownia Atestacji Aparatów Gazowych Użytku Domowego i Komunalnego, mimo że CLG w tym czasie nie podlegało bezpośrednio CZG, lecz zostało przejściowo włączone (od 1955—1959 r.) do Instytutu Chemicznej Przeróbki Węgla.

„Gazobudowa” w miarę zdobywania odpowiedniego sprzętu i maszyn budowlanych

nych podnosiła stopień mechanizacji robót i wprowadziła szereg usprawnień.

W latach 1958/59 ukończono w gazowni warszawskiej stację generatorów dwugazu, opartą na procesie zgazowania węgla nie spiekających i konwersji gazu ziemnego.

W 1961 r. rozpoczęto pierwsze wiercenia badawcze na terenie struktury podziemnej, mającej w przyszłości służyć jako podziemny zbiornik gazu koksowniczego. Z pozostałych wniosków — pewna intensyfikacja wierceń nastąpiła jeszcze w końcowych latach pięćdziesiątych, taryfa została powiększona od 1 kwietnia 1963 r. Zagadnienie organizacji gazownictwa, poruszone oficjalnie po raz pierwszy i później postulowane na różnych zjazdach i konferencjach, miało jeszcze długie lata czekać na ostateczne rozwiązanie. W roku 1953 Centralny Zarząd — zgodnie z panującymi wówczas kryteriami podziału kompetencji gazownictwa na przemysł kluczowy i lokalne zaopatrzenie miast w gaz, leżące w ramach uprawnień rad narodowych — przekazał odnośnym radom 17 gazowni lokalnych (tzw. państwowych) oraz 3 mniejsze okręgi. Z dniem 1 października 1954 r. Centralny Zarząd wraz z nadzorowanymi zakładami został przeniesiony z resortu górnictwa i energetyki do resortu hutnictwa. Było to w czasie, gdy podstawowym zadaniem CZG było zagospodarowanie gazu koksowniczego, którego głównym producentem i konsumentem było hutnictwo. W 1958 r. w czasie likwidacji centralnych zarządów Centralny Zarząd Gazownictwa został przekształcony w Zjednoczenie Przemysłu Gazowniczego, które z początkiem 1961 r. wróciło do resortu górnictwa. W dniu 31 grudnia 1962 r. Zjednoczenie otrzymało funkcje zjednoczenia wiodącego i dopiero uchwała nr 200 KERM z dn. 12 lipca 1966 r. zadecydowała o połączeniu całego gazownictwa w jedną organizację. Wyko-

nanie tej decyzji nastąpiło w dwóch fazach w 1967 r. i w 1969 r.

Konferencje w 1956 r. i 1957 r. były ostatnimi z cyklu konferencji krakowskich. Konferencje te odegrały dużą rolę w wytyczaniu kierunku rozwoju przemysłu gazowniczego i konkretyzowaniu jego postulatów. Ponadto spełniały one funkcję propagatora gazownictwa jako nowej gałęzi przemysłu. Przedwojenne gazownictwo miejskie przeradzało się powoli w ogólnokrajową gospodarke różnymi rodzajami gazu, dążąc do odegrania roli w krajowym bilansie energetycznym.

Podobną rolę spełniły wystąpienia członków Sekcji Gazowniczej na sesjach energetycznych i zagadnień komunalnych w czasie III Kongresu Techników Polskich w Warszawie w 1957 r. W wypowiedziach swoich dyskutanci domagali się stworzenia możliwości rozwojowych dla przemysłu gazowniczego.

Niemniej trudności, na które natrafiał rozwój gazownictwa (przede wszystkim ograniczenie bazy surowcowej, braki kadrowe oraz sprawy organizacyjne), spowodowały na Zjeździe PZITS w 1958 r. w Warszawie postulat rozważania tych spraw na ogólnokrajowym Zjeździe 40-lecia oraz wystąpienia do władz o umożliwienie zdobywania specjalizacji w dziedzinie transportu gazu na szczeblu wyższym.

Lata 1959—1967

O ile w poprzednim okresie gazownictwo miejskie interesowało się niemal wyłącznie problemem klasycznego procesu odgazowania węgla, a w Zjednoczeniu główne nakłady inwestycyjne szły na zagospodarowanie gazu koksowniczego, o tyle od ostatnich lat pięćdziesiątych na pierwsze miejsce zaczęły wysuwać się problemy gazu ziemnego. Wpłynęło na to niewątpliwie odkrycie złóż lubaczowskich i optymistyczne opinie co do możliwych

Obrady sekcji gazownictwa na Zjeździe 40-lecia PZITS. Przemawia kol. Jadwiga Szpakowska

zasobów krajowych, a także przykłady rozwoju gazownictwa w innych krajach przede wszystkim w ZSRR i we Francji. Na Jubileuszowym Zjeździe z okazji 40-lecia PZITS, który odbył się w Krakowie w 1959 r., w czasie obrad Sekcji Gazowniczej, po referatach historycznych, zgodnie z uchwałą poprzedniego Zjazdu, poświęcono dużo czasu perspektywom rozwoju różnych rodzajów gazu, bazie surowcowej oraz problemom techniczno-ekonomicznym związanym z tym rozwojem. W ogólnym wniosku z tych obrad stwierdzono, że gazyfikacja kraju jest podstawą rozwoju przemysłu i polepszenia warunków bytowych ludności, lecz dla realizacji perspektywnego planu gazyfikacji potrzeba przede wszystkim dosta-

tecznej ilości gazu, którą można uzyskać drogą: wzmożenia wierceń poszukiwawczych za gazem ziemnym, maksymalnego odbioru gazu koksowniczego oraz budowy wielkich zakładów wytwórczych koncentrujących produkcję gazu. Kolejność ustalenia trzech zasadniczych kierunków działania, które miały przynieść oczekiwane zwiększenie ilości gazu, podkreślała coraz większe zainteresowanie gazem ziemnym. Zainteresowanie to spowodowało zwołanie ogólnokrajowej Konferencji Naukowo-Technicznej pod nazwą „Gaz ziemny” w Rzeszowie, 27—28 kwietnia 1960 r. Konferencję zorganizowano wspólnie ze Stowarzyszeniem Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego. Wnioski z tej konferencji dopominały się o zwiększenie ilości odwiertów na przedgórzu oraz wskazywały na konieczność geologicznego rozeznania niżu i Karpat. Ponadto postanowiono uwzględnić szerszy zakres gazyfikacji miast, osiedli i uzdrowisk gazem ziemnym, utrzymać zakaz kierowania gazu ziemnego do kotłowni, zwiększyć kontrolę nad użytkowaniem gazu przez przemysł, wreszcie upomniano się o krajową produkcję armatury dla gazociągów i przemysłu naftowego. Główne postulaty konferencji rzeszowskiej i Zjazdu 40-lecia zostały potwierdzone w uchwałach IV Kongresu Techników w 1961 r. we Wrocławiu, który ponadto postulował zwiększenie nakładów inwestycyjnych na gazownictwo, przyspieszenie budowy układów gazociagowych, rozbudowę produkcji w oparciu o różne paliwa stałe (miano tu na myśli węgiel energetyczny i brunatny) oraz zapewnienie przemysłowi gazowniczemu odpowiedniej ilościowo i jakościowo kadry. Z treści tych wszystkich wniosków wynika zrozumienie konieczności rozbudowy przemysłu gazowniczego w oparciu o gaz ziemny. Jednocześnie, w obawie przed

niewpoderzeniami w wierceniach, przewidziano inne kierunki działania.

Jednym z takich kierunków była np. koncepcja budowy wielkiego zakładu zgazowania pod ciśnieniem węgla brunatnego w rejonie Konina i powiązanie tego zakładu z Poznaniem, Bydgoszczą i Toruniem. Budowa ta miała być zrealizowana wraz z budową urządzeń do produkcji szczytowej na końcówkach gazociągów opartych na zgazowaniu niskociśnieniowym węgla energetycznego. Koncepcja ta była przykładem rozszerzenia bazy surowcowej poza węgiel koksujący. Nie została ona zrealizowana, gdyż węgiel brunatny przeznaczono dla elektrowni, a urządzenia szczytowe trzeba było zaprojektować na produkcję podstawową. Dlatego rozpoczęto budowę stacji generatorów dwugazu w Poznaniu i Toruniu oraz gazowni klasycznej w Bydgoszczy. Nie przewidywano, że w kilka lat później obiekty te znajdą się w pewnego rodzaju kolizji z rozbudową gazociągów gazu ziemnego.

W krótkim czasie po uchwałach konferencji rzeszowskiej i IV Kongresu Inżynierów, postulujących wiercenia poszukiwawcze za gazem ziemnym, rozpoczął się coraz szybszy rozwój gazownictwa ziemnego. Kontrakt o import gazu z ZSRR i rozwiercenie złóż na Przedgórzu postawiły do dyspozycji dostateczne ilości gazu dla budowy nowych układów dalekosiężnych. Uchwałą KERM zwiększono nakłady inwestycyjne na lata 1962—1965 o blisko 1 mld złotych, przeznaczone na budowę nowych gazociągów gazu ziemnego.

W wyniku rozbudowy układów roczne zagospodarowanie wzrosło z 0,7 mld Nm³ w 1960 r. do 1,7 mld Nm³ w 1965 r. Dzięki prowadzeniu dalszych intensywnych wierceń w 1970 r. planuje się oddanie w wysokości 5,8 mld Nm³, zaś tezy V Zjazdu Partii, uwzględniające nowo odkryte zło-

ża na Nizu, przewidują w 1975 r. zagospodarowanie 12—13 mld Nm³.

W 1965 r. gazociągi gazu ziemnego dotarły na Górny Śląsk i do Puław, w 1966 r. doprowadzono gaz ziemny do Lublina, a w 1967 r. do Warszawy (drugie podłączenie). W kilku dawnych gazociągach podniesiono ciśnienie robocze wymieniając w nich armaturę i uzyskując większą przepustowość.

Coraz szersze możliwości zwiększenia zasięgu gazu ziemnego spowodowały stopniowe przemiany w pozostałych dziedzinach gazownictwa.

Już w 1959 r. na zjazdach regionalnych w Raciborzu (Oddział Opolski) i w Wałbrzychu (Oddział Wrocławski) zarysowała się pewna zmiana dotychczasowej tematyki. Wprawdzie dyskutowano jeszcze o trudnościach w wykonywaniu inwestycji i kapitalnych remontów w zakresie klasycznych urządzeń do produkcji i oczyszczania gazu, o skomplikowanym zagadnieniu oczyszczania ścieków gazowniczych, ale jednocześnie obie narady postawiły wnioski o opracowanie kompleksowego planu gazyfikacji swoich województw, przy czym Oddział Opolski zażądał opracowania wariantu gazyfikacji przy pomocy gazu koksowniczego.

Podobna tematyka, tylko w zastosowaniu do własnych województw, wystąpiła w 1960 r. na konferencji regionalnej w Poznaniu i Łodzi. Na konferencji w Bydgoszczy — której gazownia w 1960 r. obchodziła 100-lecie istnienia — obok zagadnień produkcyjnych postawiono postulat zwiększenia tempa gazyfikacji, stworzenia jednolitej organizacji gazownictwa oraz umożliwienia stosowania gazów płynnych do gazyfikacji bezprzewodowej.

W 1961 r. w Szczecinie (czerwiec) rozważano perspektywy gazyfikacji województwa szczecińskiego i m. Szczecina w oparciu o produkcję gazu koksowniczego, który byłby do dyspozycji w razie odbudowy ko-

X Konferencja Naukowo-Techniczna z dziedziny gazownictwa w Szczecinie w dn. 6—7 czerwca 1961 r. Wystawa sprzętu gazowniczego

ksowni w Stłoczynie. Większa część obrad poświęcona była zawsze aktualnym zagadnieniom sieci rozdzielczej, tzn. sposobom rozwiązania, budowy, ekonomiki, sprawie wysokości ciśnienia i możliwości zwiększenia przepustowości itp.

Inny trochę charakter miały narady okolicznościowe w Poznaniu organizowane w czasie Targów Międzynarodowych w 1961 i 1962 r., gdzie wykorzystano obecność zagranicznych fachowców którzy zapoznali uczestników z nowymi rozwiązaniami procesu odgazowania węgla oraz z reformowaniem gazu ziemnego.

Mgr inż. Jadwiga Gepner-Szpakowska, członek Prezydium ZG Polskiego Zrzeszenia Inżynierów i Techników Sanitarnych

W 1962 r. odbył się ogólny Zjazd Naukowo-Techniczny PZITS w Augustowie pod hasłem „Przyspieszenie realizacji postępu technicznego w gazownictwie i technice sanitarnej”. Wnioski z obrad Sekcji Gazowniczej objęły wszystkie dziedziny gazownictwa. W zakresie małych i średnich wytwórni gazu postulowano modernizację urządzeń przez przebudowę poziomych reort na piece pionowo-komorowe, zainstalowanie rusztów potrząsalnych w generatorach, wprowadzenie dmuchu powietrzno-spalinowego do generatorów wbudowanych, ruchu mokrego pieców itp.

W dziedzinie transportu gazu wystąpiono o zmiany wytycznych do obliczania gazociągów w zakresie stosowanych grubości ścianek rur, o poprawę ich izolacji, o wprowadzenie ochrony katodowej, o prowadzenie badań nad zanieczyszczeniami gazociągów i ich usuwaniem itp. Ponadto postulowano zwiększenie lub uruchomienie produkcji armatury dla gazociągów dalekosiężnych, aparatury kontrolno-pomiarowej, reduktorów, dmuchaw. Dyskutowano także usprawnienia w budowie gazociągów.

W zakresie sieci rozdzielczych rozważano problem zwiększenia ich przepustowości oraz wyniki prac nad zainstalowaniem rur azbestowo-cementowych. Zwrócono też uwagę na zagadnienia instalacji gazowych i postanowiono zwołać konferencję poświęconą specjalnie przepisom instalacyjnym i sprawom przyborów gazowych. Wnioski dotyczące transportu gazu i sieci rozdzielczej wcześniej czy później zostały zrealizowane, natomiast memoriał Sekcji Gazowniczej do resortu Gospodarki Komunalnej w sprawie modernizacji gazowni przyniósł niewielkie rezultaty, głównie wskutek ograniczonych środków finansowych.

W późniejszych latach kierunek modernizacji małych wytwórni uległ poważnym zmianom.

Nie rozwiązano również sprawy krajowej produkcji armatury wysokociśnieniowej i do tej pory przemysł gazowniczy zmuszony jest korzystać przede wszystkim z importu.

Zgodnie z wnioskiem w sprawie nowelizacji przepisów instalacyjnych, w 1963 r. zwołano w Bydgoszczy konferencję poświęconą tym zagadnieniom. Wnioski z tej konferencji przekazano do resortu budownictwa. Ponadto Sekcja Główna, zgodnie z jedną z uchwał konferencji, zebrała drogą ankiety szereg uwag i propozycji dotyczących opracowania normatywnych wskaźników do projektowania sieci. Materiały te przekazano do Zjednoczenia Przemysłu Gazowniczego. Zagadnienia instalacyjne i obsługi konsumentów wystąpiły także na Zjeździe regionalnym w Grudziądzu w 1965 r., urządzonym z okazji stulecia gazowni grudziądzkiej. Postulowano tam wprowadzenie rygorów kwalifikacyjnych dla instalatorów gazowniczych, normatywów pogotowia gazowego oraz zaproponowano obowiązkowe przeprowadzanie co pewien czas przeglądu technicznego instalacji gazowej u konsumentów.

Zagadnieniem przyborów gazowych zajął się Oddział Krakowski, który z udziałem Pracowni Atestacji Centralnego Laboratorium Gazowniczego zorganizował w 1963 r. kurs 6-dniowy, dwie kursokonferencje w 1963 i 1966 r. oraz wystawę przyborów gazowych w 1967 r.

Na wielu naradach, poza wymienionymi, zajmowano się jeszcze ciągle problemami usprawnień klasycznego procesu wytwarzania gazu, m.in. rozważano, a następnie propagowano szybkościowe rozpalanie pieców gazowniczych. Tego rodzaju tematyka wystąpiła na naradach technicznych w 1963 i 1964 r. w Poznaniu, Bydgoszczy i w Kaliszu. Natomiast na 2 zebraniach odczytowych w Oddziale Poznańskim sięgnięto po nowsze tematy, mianowicie ga-

zyfikację bezprzewodową i problem pokrywania szczytów przy pomocy rozkładu olejów w piecach gazowniczych.

W 1965 r. miał miejsce Ogólnopolski Zjazd Naukowo-Techniczny Gazowników we Wrocławiu. Obrady prowadzono w trzech sekcjach produkcji, rozprowadzania i użytkowania gazu. Na Zjeździe wyłoniono wiele istotnych wniosków. W uchwale głównej ujęto zasadnicze wytyczne dla przemysłu gazowniczego.

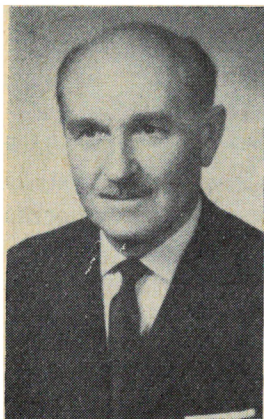
O ile dla poprzedniego okresu charakterystyczne były konferencje o wąskiej tematyce, podejmujące postanowienia odnośnie jednego rodzaju gazu lub jednej z dziedzin działalności, to na Zjeździe Wrocławskim występuje pewna koncepcja całościowego rozwoju przemysłu gazowniczego we wszystkich kierunkach. Uchwała Główna Zjazdu stawia zadanie zwiększenia tempa gazyfikacji kraju dla osiągnięcia zagospodarowania 40 mld m³ gazu i 300 tys. ton gazu płynnego w 1985 r.

Dla osiągnięcia tego zadania trzeba wykorzystać wszystkie zasoby gazu ziemnego i gaz koksowniczy. Na bazie tych gazów należy stworzyć ogólnokrajowy system gazociągów, uzupełniany produkcją wielkich wytwórni z węgla i ewentualnie gazem rafineryjnym. System powinien zapewniać pokrycie zapotrzebowań szczytowych przez budowę zbiorników, szczególnie podziemnych, oraz wytwórni gazu z węglowodorów ciekłych.

Dla racjonalnej i sprężystej gospodarki gazem konieczne jest stworzenie systemu łącznościowego i dyspozycji. Równocześnie z budową gazociągów magistralnych powinna postępować rozbudowa sieci okręgowej i rozdzielczej, przy modernizacji sieci istniejącej. Dla budowy wszystkich rodzajów sieci konieczna jest aktualizacja wytycznych, typizacja stacji redukcyjno-pomiarowych i rozdzielni. W miarę rozbudowy systemu łącznościowego

przewiduje się stopniową likwidację małych wytwórni klasycznych. Modernizację istniejących wytwórni należy przeprowadzać w takim zakresie, aby opłacała się ona do momentu likwidacji. Dla miejscowości poza zasięgiem systemu gazociągowego przewiduje się zastąpienie wytwórni węglowych rozkładnikami paliw płynnych lub gazu płynnego. Gazyfikacja bezprzewodowa ma stanowić uzupełnienie tego systemu.

Warunkiem wykonania tego programu jest zwiększenie nakładów inwestycyjnych i przydziałów rurowych, zwiększenie produkcji i poprawa jakościowa przyborów gazowych i gazomierzy, zwiększenie kadr fachowych przez umożliwienie specjalizacji gazowniczej na politechnikach i stworzenie szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim, rozwinięcie zaplecza naukowego przez rozbudowę CLG na Instytut Gazowniczy. Ponadto postulowano, aby resort przemysłu ciężkiego rozpoczął produkcję rur cienkościennych spawanych wzdłużnie i spiralnie o średnicach poniżej 500 mm, aby resort chemii zapewnił dla gazownictwa odpowiednie ilości gazu płynnego i benzyn lekkich, aby Centralny Zarząd Geologii określił możliwości budowy zbiorników podziemnych.

Kol. inż. Aleksander Jozenas, wieloletni działacz Głównej Sekcji Gazownictwa PZITS

W dyskusji szczegółowej podjęto szereg ustaleń odnośnie rozkładni metanu i paliw ciekłych, podkreślano konieczność powołania do życia zakładu usługowego do wykonania różnego rodzaju pomiarów. Stwierdzono potrzebę stosowania ochrony katodowej, ustalono, iż małe miasta przedstawiać się będzie od razu na gaz czysty, w dużych zaś czasem potrzebna będzie przejściowo rozkładnia metanu. Postanowiono opracować przepisy bezpieczeństwa dla transportu, rozprowadzenia i magazynowania gazów płynnych i wiele innych. Największą nowością Zjazdu Wrocławskiego było kompleksowe ujęcie systemu gazyfikacji z wyznaczeniem roli dla wszystkich rodzajów gazu i wzajemnej ich zależności. Śmiałe plany rozwoju oparto o zwiększające się tempo wierceń i poważne nakłady przeznaczone na ten cel przez przemysł naftowy. Nie było potrzeby stawiać wniosku o przyspieszenie poszukiwań, gdyż zaczęły już dochodzić pierwsze wiadomości o rezultatach wierceń i zasobach gazu ziemnego na niżu. Pod wpływem ustaleń Zjazdu Wrocławskiego nastąpiła dalsza zmiana tematyki narad oddziałowych. W Oddziale Poznańskim na 12 narad 7 było poświęcone nowym technologiom, m.in. intensyfikacji produkcji klasycznej przy pomocy gazu płynnego. W Gdańsku rozważano problemy gazyfikacji bezprzewodowej. Oddział Łódzki w akcji odczytowej informował swych członków o nowych kierunkach rozwoju gazownictwa.

Na V Kongresie Techników w 1966 r. Sekcja zajmująca się problemami energetycznymi stwierdziła opóźnienie w budowie magistral transportowych i podkreśliła konieczność prac badawczych i projektowych, które należałoby tak rozwinąć, aby zapewniły możliwość wzrostu nakładów inwestycyjnych na rozbudowę systemu w następnym 5-leciu. Podkreślono również konieczność likwidacji małych wytwórni

i zastąpienia ich gazem z gazociągów lub gazem płynnym albo rozkładniami paliw ciekłych. Poparto budowę gazokoksowni w okolicach Gdańska, zalecono wykorzystać oprócz gazu ziemnego i koksowniczego gaz posyntezy, rafineryjny, wielkopiecowy i kopalniany. Podkreślono konieczność prowadzenia badań nad gazem zaazotowanym, wiadomo już było, że gaz z niżu zawiera duże ilości azotu. Postulowano, aby całą ilość gazów płynnych z Płocka przeznaczyć na gazyfikację bezprzewodową i intensyfikację produkcji w gazowniach.

Na Zjeździe Delegatów w Gorzowie w 1966 r. postulowano znowu rozwój produkcji krajowej armatury i przyborów gazowych, zalecono podjęcie prac badawczych nad wykorzystaniem gazu zaazotowanego oraz rekonstrukcję sieci rozdzielczej w kierunku podnoszenia ciśnień roboczych.

Zwiększenie roli gazu ziemnego i rozbudowa systemu gazociągowego, poszerzająca jego zasięg, odbiły się w ostatnich latach poważnie na planach rozwoju pozostałych gazów.

W dziedzinie produkcji gazu początkowo, tj. po upadku koncepcji konińskiej, planowano budowę trzech gazokoksowni. Ten nawrót do procesu klasycznego, ale bardziej unowocześnionego, wynikł z dużego zapotrzebowania na koks. Już w 1964 r. na zorganizowanej przez Sekcję Główną i Oddział Warszawski Konferencji Naukowo-Technicznej w Warszawie, rozważano problem zaopatrzenia Warszawy w gaz. Opowiedziano się za koncepcją dostawy gazu ziemnego i za rezygnacją z budowy gazokoksowni w rejonie Warszawy. Jednocześnie wysunięto wniosek wybudowania w Stolicy rozkładni metanu, która z części dostarczanego gazu ziemnego produkowałaby gaz o dotychczasowym składzie gazu miejskiego. Sprawa ta wynikła z niezamienności gazu ziemnego

z gazami pochodzenia węglowego i konieczności odpowiedniego adaptowania przyborów gazowych przy zmianie rodzaju gazu. Uznano przejście Warszawy na gaz ziemny za celowe, jednak to przedstawienie dwustu kilkudziesięciu tysięcy odbiorców wymaga wielu lat.

Podobna sytuacja zaistniała w ostatnich latach z projektowanymi uprzednio gazokoksowniami w rejonie Wrocławia i Gdańska. Lokalizacja pierwszej przewidziana była w pobliżu później odkrytych złóż gazu ziemnego na niżu, co przekreśliło potrzebę jej budowy. Druga, zainicjowana na spotkaniu w 1964 r. władz gdańskich z Przewodniczącym Komisji Planowania przy udziale Sekcji Gazowniczej Oddziału Gdańskiego, postulowana również później przez V Kongres Techników Polskich (Zabrze 1966 r.), najdłużej utrzymywała się w planie, gdyż rejon woj. gdańskiego wydawał się bardzo odległy od zasięgu gazu ziemnego. Jednakże w ostatnim roku sytuacja uległa zmianie i plan następnego pięciolecia przewiduje dostawę gazu ziemnego do Gdańska, co jest równoznaczne z zaniechaniem budowy gazokoksowni.

Rozwój gazu ziemnego ograniczył również zasięg gazu koksowniczego.

W początku omawianego okresu zasięg gazu koksowniczego wzrastał. Gaz ten doprowadzono w 1961 r. do Warszawy, gdzie przez kilka lat w dużej części pokrywał wzrost zapotrzebowania.

W okolicach Łodzi, jak już wspomniano, rozpoczęto badanie struktury podziemnej, którą przeznaczano na podziemny zbiornik gazu koksowniczego.

Jednocześnie jednak rosło zapotrzebowanie na Górnym Śląsku. Powstający znowu deficyt gazu w tym rejonie pokryto wspomnianą wyżej dostawą gazu ziemnego, rozpoczętą w 1965 r. Obecnie wobec przedstawienia hut na gaz ziemny nadzieja na rozbudowę koksowni, znajdujących

się w gestii hutnictwa, poważnie zmalała. W obecnych rozliczeniach bilansowych gaz koksowniczy zmniejszy swój zasięg, co pozwoli na pokrycie rosnącego zapotrzebowania gazu na Śląsku wskutek intensywnej gazyfikacji tego rejonu.

W chwili obecnej znajduje się w budowie prawdopodobnie ostatnia większa magistrala gazu koksowniczego łącząca Zagłębie Górnośląskie z Wałbrzyskim poprzez Opole—Wrocław.

Dla zabezpieczenia poborów szczytowych w rejonie gazu koksowniczego buduje się rozkładnię metanu w Szopienicach, która wyrówna zimowe braki gazu dla ludności i mniejszego przemysłu, przetwarzając część gazu ziemnego na gaz o składzie zbliżonym do koksowniczego.

Jednocześnie to rozwiązanie wraz z ograniczeniem zasięgu gazu koksowniczego przekreśla przydatność zbiornika podziemnego pod Łodzią dla układu przesyłowego tego gazu.

Wyrok, który od kilku już lat zapadł na małe wytwórnie lokalne, nie od razu został jednoznacznie rozwiązany. Początkowo — jak świadczą przytoczone wyżej uchwały Zjazdu Wrocławskiego i V Kongresu Techników — szukano rozwiązania zastępczego w różnego typu rozkładniach. Obecnie przyjęto inną linię postępowania. Wobec niedoboru paliw ciekłych postanowiono oprzeć się na gazie płynnym. Gazownie, które w bliższej lub dalszej przyszłości będą podłączone do gazociągów, a nie rozporządzają zdolnością produkcyjną, stosują intensyfikację produkcji gazem płynnym lub wspomagają się mieszalnikami na gaz powietrzno-propanowy. Takie same mieszalnice ustawia się w miejscowościach odległych od gazociągów, w których urządzenia produkcyjne są już wyeksploatowane. Proces ten, zapoczątkowany w 1967 r. w momencie przejęcia przez ZPG pierwszej partii gazowni ko-

munalnych, obecnie rozwija się coraz szybciej.

Jak widać z omówionych zmian, sytuację, w której aktualnie znajduje się przemysł gazowniczy, można nazwać rewolucyjną. W poszczególnych rozwiązaniach, aktualnych jeszcze rok temu, następują przewartościowania i zmiany kierunków. Znajduje to odbicie w pracach sekcji oddziałowych w latach 1966 i 1967.

W statystyce narad terenowych zarejestrowano tylko 1 w 1966 r. (wspomniana wyżej kursokonferencja w sprawie przyborów gazowych w Krakowie) oraz 6 w 1967 r., z czego 4 w Poznaniu. Tematyka tych narad była różnorodna: zagadnienia bhp — w Białymstoku, mieszalnice gazu płynnego z powietrzem, dwugaz, inwestycje i gazownictwo węgierskie — w Poznaniu, we Wrocławiu — narada projektantów gazowniczych z NRD.

Działalność szkoleniowa

Działalność szkoleniową Głównej i Oddziałowych Sekcji Gazowniczych można podzielić na następujące kierunki:

- kursy szkoleniowe,
- doksztalcanie,
- akcje specjalne,
- starania o możliwość specjalizacji gazowniczej na wyższych uczelniach.

Akcja organizowania kursów szkoleniowych, rozpoczęta w okresie odbudowy, trwała przez szereg lat. W 1950 r. zorganizowano 12-miesięczny kurs dla niższego dozoru technicznego w gazowniach w Poznaniu, 2-miesięczny dla kierowników małych zakładów i średniego dozoru oraz 2-miesięczny dla czeladników gazowniczych we Wrocławiu, szereg krótszych kursów dla monterów instalacji gazowych w Krakowie. W dalszych latach kursy na niższym poziomie organizowano na terenie zakładów, gdzie były prowadzone przez koła zakładowe. Sekcja Gazownicza